

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

Nr 11/2020

ISSN 1731-030X

W numerze:

Aneta Łazarska

Efektywne wykonywanie orzeczenia dotyczącego prawa do kontaktów z dzieckiem w świetle standardów strasburskich

Marcin Uliasz

Wykonanie postanowienia o ściągnięciu kosztów sądowych z zasądzzonego roszczenia – zagadnienia wybrane

CURRENDA

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

PRZEGLĄD PRAWA EGZEKUCYJNEGO

Miesięcznik

KOMITET REDAKCYJNY:

REDAKTOR NACZELNY

Prof. dr hab. Sławomir Cieślak

REDAKTORZY TEMATYCZNI

Prof. dr hab. Janusz Jankowski – prawo postępowania egzekucyjnego

Dr Tomasz Banach – prawo dotyczące ustroju samorządu komorniczego

REDAKTOR PROWADZĄCY I JĘZYKOWY

Mgr Magdalena Ruzicka – język polski

SEKRETARZ REDAKCJI

Mgr Magdalena Ruzicka

RADA NAUKOWA

PRZEWODNICZĄCY

Prof. dr hab. Janusz Jankowski

CZŁONKOWIE

Członkowie:

Dr Elena Borisova

Prof. dr Laura Ervo

Prof. dr hab. Svetlana Fursa

Prof. dr Yevhen Fursa

Prof. Viktória Harsági

Prof. dr hab. Andrzej Jakubecki

Prof. dr Johann Kindl

Prof. dr hab. Vytautas Nekrošius

Prof. dr Álvaro Pérez Ragone

Prof. Joan Picó i Junoy

Prof. Ricardo Sichel

Dr John Sorabji

Dr hab. Dmitriy Toumanov

Dr hab. Vladimir Yarkov

Dr Tomasz Banach

Dr Anna Barańska

Prof. UŁ dr hab. Michał Krakowiak

Dr Rafał Łyszczek

Dr Mariusz Sorysz

LISTA RECENZENTÓW CZASOPISMA

Prof. Natalie Fricero

Prof. O.P Jindal Global University (Indie) dr hab. Agnieszka Góra-Błaszczkowska

Prof. dr hab. Elwira Marszałkowska-Krześ

Prof. UW r dr hab. Izabella Gil

Prof. UAM dr hab. Andrzej Jarocho

Wersją pierwotną czasopisma jest wersja drukowana.

Redakcja nie zwraca niezamówionych tekstów oraz zastrzega sobie prawo do skracania tekstów. Uprzejmie informujemy, że przesłanie tekstu artykułu czy opracowania na adres redakcji wiąże się ze zgodą na jego ewentualne opublikowanie na łamach czasopisma i przeniesieniem na wydawnictwo przysługujących do niego praw autorskich. W przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających przeniesienie praw autorskich do tekstu na wydawcę, autor zobowiązany jest niezwłocznie powiadomić o tym fakcie redakcję. Redakcja zastrzega sobie także prawo do dokonywania w nadesłanych tekstach skrótów, poprawek stylistycznych, językowych i interpunkcyjnych, wprowadzania śródtytułów, a także innych zmian, niemających jednak wpływu na ich zawartość merytoryczną. Tezy zawarte w artykułach stanowią wyraz poglądów autorów i nie muszą odzwierciedlać poglądów Redakcji.

Nakład 600 egz.

Sopot 2020

© Copyright by

Currenda Spółka z o.o.

ISSN 1731-030X

Currenda Sp. z o.o.

al. Niepodległości 703A, 81-853 Sopot

e-mail redakcji: ppe@currenda.pl

Sekretarz redakcji: Magdalena Ruzicka

Kontakt mailowy do red. prowadzącego: magdalena.ruzicka@currenda.pl

tel.: 664 962 310; 58 550 38 75

www.sklep.currenda.pl

www.currenda.pl/przegląd

W NUMERZE:

ARTYKUŁY

- 7 Efektywne wykonywanie orzeczenia dotyczącego prawa do kontaktów z dzieckiem w świetle standardów strasburskich**
Effective Enforcement of a Ruling Concerning the Right of Access to a Child in the Light of Strasbourg Standards
dr hab. prof. UŁa Aneta Łazarska, Katedra Prawa Cywilnego WPiA Uczelni Łazarskiego; sędzia Sądu Okręgowego w Warszawie
- 23 Wykonanie postanowienia o ściągnięciu kosztów sądowych z zasądanego roszczenia – zagadnienia wybrane**
Enforcement of a Ruling on the Collection of Court Costs from the Damages Awarded – Selected Issues
dr hab. Marcin Uliasz, sędzia Sądu Rejonowego Lublin–Zachód w Lublinie
- 43 Przerwanie biegu terminu przedawnienia w toku sądowego postępowania egzekucyjnego wobec wierzyciela hipotecznego**
Stopping the Period of Limitation During Court Enforcement Proceedings Against a Mortgage Creditor
Łukasz Kamiński, doktorant w Katedrze Prawa Cywilnego WPiA Uniwersytetu Gdańskiego; radca prawny
Piotr Kamiński
- 63 Wykonanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym**
Enforcement of the European Account Preservation Order
Karolina Parwiłowicz

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Sądowe postępowanie egzekucyjne

Nowe rozwiązania prawne

redakcja naukowa
Radosław Flejszar

OŚRODEK NAUKOWO-SZKOLENIOWY
PRZY KRAJOWEJ RADZIE KADROWEJ

 CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

STRESZCZENIE **Efektywne wykonywanie orzeczenia dotyczącego prawa do kontaktów z dzieckiem w świetle standardów strasburskich**

Celem artykułu jest analiza postępowań dotyczących wykonywania orzeczeń w sprawach kontaktów z dzieckiem na tle aktualnego orzecznictwa ETPC w sprawach polskich. W artykule omówiono praktykę sądów przed i po zmianie wprowadzonej Ustawą z dnia 26 maja 2011 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, która wprowadziła przepisy odnoszące się konkretnie do egzekwowania wyroków uprawniających do kontaktu z dziećmi (art. 598¹⁵–598²¹). W artykule wskazuje się na nieprawidłową praktykę sądów oraz nieefektywne procedowanie, które doprowadziło do stwierdzenia przez ETPC przewlekłości w wielu omówionych sprawach oraz naruszenia art. 8 Konwencji.

Czas w przypadku tego rodzaju spraw odgrywa bowiem niebagatelną rolę dla kształtowania się więzi rodzinnych i urzeczywistnienia prawa do kontaktów z dzieckiem. Jeśli zatem faktycznie interes dziecka w tego rodzaju sprawach jest dobrem nadrzędnym, to jego ochronie powinny służyć efektywne procedury. W artykule sformułowano wnioski de lege ferenda dotyczące uproszczenia postępowania – m.in. ograniczenie postępowania o wykonanie kontaktów tylko do jednego etapu zaskarżalnego zażaleniem, gdyż dopuszczalność zaskarżenia orzeczeń, także w przedmiocie zagrożenia nakazania zapłaty oznaczonej sumy, może prowadzić do przedłużenia tego postępowania. Konieczne są również efektywne mechanizmy pozwalające przeciwdziałać obstrukcji procesowej drugiej strony, jak również pożądane byłoby wprowadzenie obligatoryjnej mediacji.

Słowa kluczowe: wykonanie kontaktów z dzieckiem, efektywne wykonanie orzeczenia, prawo do rzetelnego postępowania, prawo do poszanowania życia rodzinnego, nakaz zapłaty oznaczonej sumy, egzekucja świadczeń niepieniężnych, mediacja rodzinna

SUMMARY Effective Enforcement of a Ruling Concerning the Right of Access to a Child in the Light of Strasbourg Standards

The purpose of this article is to analyse proceedings concerning the enforcement of rulings on access to a child, given the valid case law of the European Court of Human Rights in Polish cases. The article discusses practices applied by courts before and after the implementation of the Act dated 26th of May 2011 on amendments to the Civil Procedure Code, which introduced specific regulations on the enforcement of judgements authorising an access to children (Art. 598¹⁵–598²¹). The article refers to a wrong court practice and ineffective proceedings, which resulted in the ECHR pronouncing the extensive duration of proceedings in many cases in question and the violation of Art. 8 of the Convention.

The time in such cases is of no small importance for the development of family ties and the fulfilment of the right of access to a child. If the interest of a child in such cases is supreme, effective procedures should be in favour of his or her protection. In the article, the author makes de lege ferenda conclusions concerning the simplification of proceedings, including among others, the limitation of proceedings aimed at establishing the access rights solely to one stage that can be challenged with a complaint, because the fact that the rulings are challengeable, even in the case of a risk that a certain amount to pay is ordered, may result in the extension of the proceedings. It is also necessary to apply effective mechanisms that counteract the obstruction of the proceedings by the other party and it would be desirable that obligatory mediation is implemented.

Keywords: *enforcement of access to a child, effective enforcement of a ruling, right to fair procedure, right to respect for family life, order to pay a certain amount, enforcement of benefits in kind, family mediation*

Efektywne wykonywanie orzeczenia dotyczącego prawa do kontaktów z dzieckiem w świetle standardów strasburskich

I. Wprowadzenie

Wyrok ETPC w sprawie *Brunner przeciwko Polsce* z dnia 9 lipca 2020 r.¹ jest okazją do zastanowienia się nad znaczeniem efektywności postępowania wykonawczego dla osiągnięcia gwarancji rzetelnego postępowania. Nakaz rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki jest integralną częścią ustrojowej zasady rzetelnego procesu, która zobowiązuje ustawodawcę do należytego ukształtowania systemu wymiaru sprawiedliwości w aspekcie instytucjonalnym i procesowym oraz zapewnienia jego efektywnego funkcjonowania². Z treści art. 45 ust. 1 Konstytucji³ wynika, że każdemu człowiekowi i obywatelowi przysługuje prawo do rozpatrzenia

¹ Wyrok ETPC z dnia 9 lipca 2020 r. w sprawie *Brunner przeciwko Polsce* (skarga nr 71021/13); źródło: <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 3.09.2020).

² A. Łazarska, *Rzetelny proces cywilny*, Warszawa 2012, s. 386 i n.

³ Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483).

sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki. Podobnie stanowi art. 6 EKPC⁴, który przewiduje, że każdy ma prawo do rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie.

Elementem składowym rzetelnego procesu jest nie tylko prawo dostępu do sądu, do zaskarżenia orzeczenia, ale również prawo do wykonania orzeczenia⁵. Ponadto, w sytuacji coraz większych systemowych problemów związanych z nadmiernym obciążeniem sądów, czas rozpatrywania spraw ulega niestety wydłużeniu. Uzyskanie samego korzystnego wyroku nie daje gwarancji zaspokojenia, dopóki druga strona dobrowolnie lub przymusowo nie wykona wyroku. Szczególnego znaczenia nabiera zatem faza wykonawcza, bowiem to od jej przebiegu zależy w wielu przypadkach urzeczywistnienie ochrony, której służy przecież proces i prawo materialne.

Jak fundamentalne znaczenie może mieć wykonanie orzeczenia dla praw człowieka potwierdza orzecznictwo ETPC. Trzeba zaznaczyć, że z perspektywy gwarancji rzetelnego postępowania kluczowe znaczenie ma efektywność tego postępowania⁶. Prawo do sądu byłoby iluzoryczne, gdyby system prawny zezwalał na pozostawienie wiążącego prawnie orzeczenia niewykonanym, ze szkodą dla jednej ze stron⁷. Zawieszenie wykonania wyroku musi być przedmiotem efektywnej kontroli sądowej, a niedostatek środków finansowych nie usprawiedliwia niewykonania wyroku sądowego⁸.

⁴ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r., <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 21.10.2020).

⁵ *Ibidem*, s. 307 i n.

⁶ Wyrok ETPC z dnia 15 stycznia 2009 r. w sprawie 33509/04 *Burdov v. Rosja*, Lex nr 478216; wyrok ETPC z dnia 6 marca 2003 r. w sprawie 41510/98 *Jasiūnienė v. Litwa*, Lex nr 79465.

⁷ Wyrok ETPC z dnia 19 marca 1997 r. w sprawie 18357/91 *Hornsby v. Grecja*, Lex nr 79913.

⁸ Wyrok ETPC z dnia 12 lipca 2005 r. w sprawie 36220/97 *Okyay i inni v. Turcja*, Lex nr 154372; wyrok ETPC z dnia 11 stycznia 2005 r. w sprawie 66289/01 *Ganenko v. Ukraina*, Lex nr 166854; wyrok ETPC z dnia 3 sierpnia 2000 r. w sprawie 22671/93 *G.L. v. Włochy*, Lex nr 76742; wyrok ETPC z dnia 29 czerwca 2004 r. w sprawie 56849/00 *Piven v. Ukraina*, Lex nr 380267.

2. Sprawy rodzinno-opiekuńcze a gwarancja wykonania orzeczenia

Istnieją takie obszary prawa oraz rodzaje orzeczeń sądowych, w których czas odgrywa bardzo istotną rolę. I nie są to w myśl zasady „czas to pieniądz” jedynie sprawy gospodarcze. Drugi taki obszar to sprawy rodzinne, opiekuńcze, sprawy między małżonkami, a szczególnie sprawy dotyczące kontaktów z dzieckiem, gdzie czas rozpoznawania oraz wykonywania orzeczeń ma fundamentalne znaczenie ze względu na dobro dziecka oraz kształtujące się wraz z upływem czasu więzi rodzinne.

W tych obszarach konstytucyjne i konwencyjne prawo do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki ma szczególny wymiar, warunkuje bowiem realizację innych praw konwencyjnych, jak choćby prawa do poszanowania życia rodzinnego i prywatnego.

Zgodnie z art. 8 ust. 1 Konwencji⁹ każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa, z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności osób.

W orzecznictwie ETPC podkreśla się, że możliwość kontaktu rodzica z dzieckiem jest podstawowym elementem „życia rodzinnego”¹⁰. Władze krajowe mają więc obowiązek podjęcia środków ułatwiających kontakt rodzica niemającego prawa do opieki nad dzieckiem po rozwodzie. Trybunał w swoim orzecznictwie, oceniając zarzut naruszenia

⁹ Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r., <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 21.10.2020).

¹⁰ Zob. m.in. wyrok ETPC z dnia 5 kwietnia 2005 r. w sprawie *Monory przeciwko Rumunii i Węgrom* (skarga nr 71099/01) oraz wyrok ETPC z dnia 13 lipca 2010 r. *Fușcă przeciwko Rumunii* (skarga nr 34630/07); źródło: <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 3.09.2020).

art. 8 Konwencji, bada, czy władze krajowe powzięły wszelkie niezbędne kroki w celu ułatwienia kontaktu, jakich można w rozsądny sposób oczekiwać w szczególnych okolicznościach każdej sprawy¹¹.

Trybunał zwraca jednak uwagę, że upływ czasu może spowodować nieodwracalne skutki w relacjach między dzieckiem a rodzicem, który z nim nie mieszka¹². Sądom powinien zaś przyświecać interes dziecka, który musi być najważniejszy i może, w zależności od jego charakteru i wagi, przeważać nad interesem rodziców¹³. Trybunał zauważył, że w sprawach dotyczących egzekwowania praw do kontaktów mediacja byłaby pożądana jako środek wspierania współpracy wszystkich stron w sprawie. Mediacja rodzinna może być w szczególności skutecznym instrumentem wdrażania praw chronionych na mocy art. 8 Konwencji¹⁴.

3. Odrębna procedura dotycząca realizacji kontaktów z dzieckiem

Zasady dotyczące kontaktu z dzieckiem określa sąd mocą postanowienia w razie braku porozumienia rodziców (art. 113¹–113⁴ k.r.o.¹⁵). Zgodnie z tymi przepisami, jeżeli dziecko przebywa stale u jednego z rodziców, sposób utrzymywania kontaktów z dzieckiem przez drugiego z nich rodzice określają wspólnie, kierując się dobrem dziecka i biorąc pod uwagę jego rozsądne życzenia; w przypadku braku porozumienia rozstrzyga sąd opiekuńczy.

¹¹ Zob. wyrok ETPC z dnia 10 stycznia 2012 r. w sprawie *Cristescu przeciwko Rumunii* (skarga nr 13589/07); źródło: <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 3.09.2020).

¹² Wyrok ETPC z dnia 15 stycznia 2015 r. w sprawie *Kuppinger przeciwko Niemcom* (skarga nr 62198/11); źródło: <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 3.09.2020).

¹³ Wyrok ETPC z dnia 27 listopada 1992 r. w sprawie *Olsson przeciwko Szwecji (nr 2)* oraz wyrok ETPC z dnia 25 stycznia 2011 r. w sprawie *Płaza przeciwko Polsce* (skarga nr 18830/07); źródło: <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 3.09.2020).

¹⁴ Wyrok ETPC z dnia 6 grudnia 2011 r. w sprawie *Cengiz Kılıç przeciwko Turcji* (skarga nr 16192/06); wyrok ETPC z dnia 10 stycznia 2017 r. w sprawie *Kacper Nowakowski przeciwko Polsce* (skarga nr 32407/13); źródło: <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 3.09.2020).

¹⁵ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r., Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2019 r., poz. 682).

Realizacja kontaktów z dzieckiem jest więc podstawowym elementem władzy rodzicielskiej¹⁶, ale też niezależnie od tego rodzice oraz ich dziecko mają prawo i obowiązek utrzymywania ze sobą kontaktów. Kontakty z dzieckiem obejmują w szczególności przebywanie z dzieckiem (odwiedziny, spotkania, zabieranie dziecka poza miejsce jego stałego pobytu) i bezpośrednie porozumiewanie się, utrzymywanie korespondencji, korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość, w tym ze środków komunikacji elektronicznej.

Jeżeli między rodzicami nie ma sporu, to ustalenie kontaktów następuje zazwyczaj w ramach obopólnych uzgodnień. Problemy zaczynają się wówczas, gdy istnieje konflikt i jedno z rodziców utrudnia realizację kontaktów z dzieckiem. Dla wykonania orzeczenia dotyczącego realizacji kontaktów z dzieckiem ustawodawca przewiduje szczególną, odrębną procedurę.

Przed dniem 13 sierpnia 2011 r. przepisy ogólne Kodeksu postępowania cywilnego¹⁷ o egzekwowaniu zobowiązań niepieniężnych były właściwe do egzekwowania postanowień sądu dotyczących praw rodzicielskich lub prawa do kontaktów. Zgodnie z art. 1050 i 1051 k.p.c., jeżeli dłużnik ma wykonać czynność, której inna osoba wykonać za niego nie może, a której wykonanie zależy wyłącznie od jego woli, sąd – w którego okręgu czynność ma być wykonana, na wniosek wierzyciela po wysłuchaniu stron – wyznaczy dłużnikowi termin do wykonania i zagrozi mu grzywną na wypadek, gdyby w wyznaczonym terminie czynności nie wykonał. Po bezskutecznym upływie terminu wyznaczonego dłużnikowi do wykonania czynności sąd na wniosek wierzyciela nałoży na dłużnika grzywnę i jednocześnie wyznaczy nowy termin do wykonania czynności, z zagrożeniem surowszą grzywną (art. 1050 k.p.c.)¹⁸.

Ustawa z dnia 26 maja 2011 r. o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego¹⁹ wprowadziła przepisy odnoszące się konkretnie do egzekwowania

¹⁶ Uchwała SN z dnia 26 września 1983 r., III CZP 46/83, OSNCP 1984/4/49.

¹⁷ Ustawa Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.).

¹⁸ E. Holewińska-Łapińska, *Realizacja prawa do kontaktów z dziećmi (w świetle badania akt spraw postępowań wykonawczych)*, Prawo w Działaniu 2011, nr 10, s. 5 i n.

¹⁹ Ustawa z dnia 26 maja 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 144, poz. 854).

wyroków uprawniających do kontaktu z dziećmi (art. 598¹⁵–598²¹). Po zmianach, zgodnie z art. 598¹⁵ § 1 i 2 k.p.c., jeżeli osoba, pod której pieczęą pozostaje dziecko, nie wykonuje albo niewłaściwie wykonuje obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, sąd opiekuńczy, uwzględniając sytuację majątkową tej osoby, zagrozi jej nakazaniem zapłaty na rzecz osoby uprawnionej do kontaktu z dzieckiem oznaczonej sumy pieniężnej za każde naruszenie obowiązku. Jeżeli osoba uprawniona do kontaktu z dzieckiem albo osoba, której tego kontaktu zakazano, narusza obowiązki wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, sąd opiekuńczy zagrozi tej osobie nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej na rzecz osoby, pod której pieczęą dziecko pozostaje, stosując odpowiednio przepis § 1. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie.

W myśl art. 598¹⁶ § 1 i 2 k.p.c., jeżeli osoba, której sąd opiekuńczy zagroził nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej, nadal nie wypełnia swojego obowiązku, sąd opiekuńczy nakazuje jej zapłatę należnej sumy pieniężnej, ustalając jej wysokość stosownie do liczby naruszeń. Sąd może w wyjątkowych wypadkach zmienić wysokość sumy pieniężnej, o której mowa w art. 598¹⁵, ze względu na okoliczności. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio, jeżeli osoba, której sąd zagroził nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej zgodnie z art. 582¹ § 3, dopuściła się naruszenia obowiązku wynikającego z orzeczenia o kontaktach. Na postanowienie sądu przysługuje zażalenie. Prawomocne postanowienie sądu, w którym nakazano zapłatę należnej sumy pieniężnej, jest tytułem wykonawczym bez potrzeby nadawania mu klauzuli wykonalności.

Zgodnie zaś z art. 598¹⁷ § 1 k.p.c., jeżeli do kontaktu nie doszło wskutek niewykonania lub niewłaściwego wykonania przez osobę, pod której pieczęą dziecko pozostaje, obowiązków wynikających z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem w przedmiocie kontaktów z dzieckiem, sąd opiekuńczy przyzna od tej osoby uprawnionemu do kontaktu zwrot jego uzasadnionych wydatków

poniesionych w związku z przygotowaniem kontaktu, w tym kosztów, o których mowa w art. 582¹ k.p.c. Przepis stosuje się odpowiednio, jeżeli uprawniony do kontaktu z dzieckiem narusza obowiązki dotyczące kontaktu wynikające z orzeczenia albo z ugody zawartej przed sądem lub przed mediatorem.

W doktrynie wskazuje się, że obecnie postępowanie dotyczące wykonywania kontaktów utraciło charakter egzekucyjny, a stało się postępowaniem opiekuńczym²⁰. Wedle innych poglądów jest to szczególne postępowanie wykonawcze²¹. W judykaturze zaś podkreśla się, że jest to postępowanie opiekuńcze, ograniczone do fazy wykonawczej²².

Umieszczenie tego postępowania w księdze drugiej Kodeksu postępowania cywilnego w postępowaniu nieprocesowym nie zmienia faktu, że jest ono pozbawione fazy rozpoznawczej. Od dnia 13 lipca 2011 r. przepisy te regulują, iż postanowienia sądu dotyczące kontaktów z dzieckiem powinny stanowić tytuł wykonawczy do żądania nałożenia przez sąd nakazu zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej na stronę odmawiającą wykonania tych uzgodnień osobie, którą uprawniono do kontaktów.

4. Praktyka realizacji kontaktów z dzieckiem

W praktyce realizacja kontaktów z dzieckiem stwarza wiele trudności, czego dowodzi sprawa *Brunner przeciwko Polsce*²³, a także inne sprawy, o czym mowa dalej.

²⁰ Tak J. Gudowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2016, Komenatrz w wersji elektronicznej do art. 598¹⁵ Kodeksu postępowania cywilnego, stan prawny z dnia 25 marca 2016 r., baza systemu Lex wersja elektroniczna (dostęp: 3.09.2020); S. Jastrzeńska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. T. Szanciły, Warszawa 2019, s. 161.

²¹ P. Pruś, Komentarz do art. 598¹⁵ [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2015, wersja elektroniczna baza Lex (dostęp: 3.09.2020); J. Bodio, Komentarz do art. 598¹⁵ [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. A. Jakubeckiego, wersja elektroniczna Lex (dostęp: 3.09.2020).

²² Uchwała SN z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 25/13, Lex nr 14000024.

²³ Wyrok ETPC z dnia 9 lipca 2020 r. w sprawie *Brunner przeciwko Polsce* (skarga nr 71021/13); źródło: <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 3.09.2020).

W sprawie *Brunner przeciwko Polsce*²⁴ skarżący przez 17 lat próbował zrealizować kontakty z córką, niestety jednak postępowania sądowe, naznaczone przewlekłością, nie były efektywne. Na przykładzie tej sprawy widać, jak destrukcyjny wpływ na więzi rodzicielskie miała nieprawidłowa praktyka wykonania przez sądy orzeczenia dotyczącego kontaktów z dzieckiem²⁵.

W zakresie wykonania orzeczenia dotyczącego kontaktów z dzieckiem ETPC stwierdził, że sąd krajowy potrzebował roku na potwierdzenie obowiązku przestrzegania przez żonę skarżącego uzgodnień dotyczących kontaktu. Nie nałożył on jednak żadnej kary pieniężnej, a sprawie nie nadano dalszego biegu przez kolejny rok, do czasu wydania przez sąd pierwszego postanowienia o nałożeniu grzywny na byłą żonę skarżącego za nieprzestrzeganie uzgodnień dotyczących kontaktu. Podczas tego pierwszego etapu skarżący aktywnie dążył do zbudowania istotnej więzi z bardzo małym dzieckiem, mimo otwartej wrogości matki dziecka. Jednakże przez większość czasu sądy pozostawały beczynne. W konsekwencji, zgodnie z ustaleniami biegłych, do września 2004 r. więź między skarżącym a dzieckiem została zerwana.

Trybunał wyróżnił ponadto drugi etap omawianej sprawy, podczas którego skarżący próbował odbudować swoją relację z dzieckiem. W szczególności skarżący złożył wniosek o zmianę postanowienia w sprawie opieki nad dzieckiem; postępowanie to trwało 2 lata. Postępowanie w sprawie wykonania tego postanowienia trwało do lutego 2006 r., kiedy to sąd wydał drugie i ostatnie postanowienie dotyczące

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Trybunał zauważył m.in., iż władze krajowe nie zareagowały na utrudnianie spotkań z dzieckiem, choć kurator sądowy informował sąd, że matka aktywnie manipulowała dzieckiem i na wiele sposobów uniemożliwiła skarżącemu spędzanie czasu z córką. Wizyty odbywały się w domu matki dziecka, w jej obecności oraz w obecności jej rodziców i innych osób otwarcie prezentujących wrogie nastawienie do skarżącego. Biegły uznał warunki tych spotkań za niekorzystne dla dziecka. W okresie od 2001 r. do 2004 r. skarżący nie mógł odwiedzać swojej córki w spokojnych warunkach, sprzyjających budowaniu relacji. Ta niemożność zaistniała w kluczowym okresie dla rozwoju małego dziecka.

nałożenia grzywny na byłą żonę skarżącego. W następstwie odwołania, rozpatrzonego 6 miesięcy później, wysokość grzywny została obniżona. Trybunał wskazał, że te nadmierne okresy bezczynności sądów krajowych nie znalazły usprawiedliwienia.

Po lutym 2006 r. skarżący nie przychodził już na spotkania, aby uniknąć stwarzania stresującej sytuacji dla swojej córki, która wpadała w histerię za każdym razem, gdy widziała swojego ojca. Na tym ostatnim etapie postępowania skarżący starał się odbudować swoją relację z K. za pomocą innych środków niż regularne spotkania. Trybunał zauważył, że czwarte postępowanie w sprawie uregulowania opieki nad dzieckiem trwało od maja 2009 r. do kwietnia 2013 r. W tym okresie sądy wydały kilka postanowień, których jedynym rezultatem było zobowiązanie skarżącego i jego byłej żony do poddania się terapii. Ostatecznie sąd krajowy umorzył sprawę, ponieważ dziecko osiągnęło pełnoletniość i nie mogło już być objęte postanowieniami w sprawie uregulowania opieki nad dzieckiem.

Z pewnością wykonanie orzeczenia utrudniał konflikt stron oraz złe intencje matki dziecka, która dążyła do uniemożliwienia nawiązania i utrzymania relacji skarżącego z jego córką. Sądy krajowe stanęły zatem przed trudnym zadaniem. Z orzecznictwa Trybunału wynika zaś, że zobowiązania państwa w związku z art. 8 Konwencji nie mają na celu osiągnięcia rezultatu, ale są obowiązkiem dołożenia wszelkich starań²⁶. Brak współpracy między rodzicami w separacji nie stanowi okoliczności, która sama w sobie może zwolnić władze z pozytywnych zobowiązań wynikających z art. 8 Konwencji. Nakłada ona raczej na władze obowiązek podjęcia środków, które doprowadziłyby do pogodzenia konkurencyjnych interesów stron, mając na uwadze nadrzędny interes dziecka²⁷.

²⁶ Wyrok ETPC z dnia 17 kwietnia 2012 r. w sprawie *Pascal przeciwko Rumunii* (skarga nr 805/09); źródło: <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 3.09.2020).

²⁷ Wyrok ETPC z dnia 20 kwietnia 2010 r. w sprawie *Z. przeciwko Polsce* (skarga nr 34694/06) oraz wyrok ETPC z dnia 19 stycznia 2016 r. w sprawie *G.B. przeciwko Litwie* (skarga nr 36137/13); źródło: <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 3.09.2020).

W sprawie *Brunner przeciwko Polsce* skarżący uzyskał prawomocne orzeczenia w sprawie uzgodnień dotyczących wizyt, skorzystał z dostępnych środków odwoławczych w celu ich wykonania i pozostał aktywny przez 17 lat, zwracając się do władz o pomoc w wykonaniu ich decyzji. To po stronie sądów wystąpiły opóźnienia, bezskuteczność i brak staranności w rozpatrywaniu sprawy.

Należy jednak wskazać, że w innej sprawie, *Wdowiak przeciwko Polsce*, Trybunał nie dopatrzył się nieprawidłowej praktyki sądu, głównie z powodu tego, że od dnia 13 sierpnia 2011 r. skarżący mógł wnosić o wypłatę kary pieniężnej od matki dziecka za niezastosowanie się przez nią do ustaleń dotyczących kontaktów. Skarżący wniósł o to prawo i je uzyskał, jednak żadna kara nie została zapłacona przez matkę, ponieważ skarżący zaprzestał starań o spotkania z synem ze względu na konflikt i nigdy nie wnioskował o wyegzekwowanie tego postanowienia. Trybunał wskazał, iż skarżący miał otwartą drogę do złożenia wniosku o egzekwowanie postanowień na mocy Kodeksu postępowania cywilnego. Sądy mogły nałożyć nakaz zapłaty określonej sumy pieniężnej na matkę, zobowiązując ją do dostosowania się do ugody w przedmiocie kontaktów, jak też uczyniono w 2008 r., kiedy sąd zagroził jej karą pieniężną, jeżeli nie dostosowałaby się do uzgodnień z porozumienia z tego samego dnia²⁸.

W sprawie *Krasicki przeciwko Polsce*²⁹ Trybunał stwierdził, że nakaazy egzekucyjne i grzywny nie stanowiły skutecznych środków regulacji kontaktów między skarżącym i synami. Władze mogły podjąć działania bardziej surowe, jednakże Trybunał nie dopatrzył się, aby nieskuteczność wynikała z braku rzetelności odpowiednich władz. Z tego względu Trybunał stwierdził, iż władze krajowe podjęły wszelkie kroki, jakich rozsądnie można było od nich wymagać, w celu egzekucji praw skarżącego do kontaktów z dziećmi.

²⁸ Wyrok ETPC z dnia 7 lutego 2017 r. w sprawie *Wdowiak przeciwko Polsce* (skarga nr 28768/12); źródło: <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 3.09.2020).

²⁹ Wyrok ETPC z dnia 15 kwietnia 2014 r. w sprawie *Krasicki przeciwko Polsce* (skarga nr 17254/11); źródło: <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 3.09.2020).

W sprawie *Malec przeciwko Polsce*³⁰ sądy również przez wiele miesięcy rozpoznawały wnioski dotyczące wykonania kontaktów, poza tym równie nieefektywne było procedowanie również po 2011 r., a opóźnienia w rozpoznawaniu tych wniosków skutkowały rozluźnieniem się więzi emocjonalnej skarżącego z córką. W sprawie *Bryske przeciwko Polsce*³¹ zwłoka wynikała między innymi z dopuszczania przez sądy zbędnych wniosków dowodowych na okoliczność stanu oraz woli dziecka, jego przeżyć, stanów emocjonalnych oraz chęci do kontaktów. Postępowania będące przedmiotem skargi trwały rok i 10 miesięcy, rok i 2 miesiące oraz 2 lata i 3 miesiące, co niewątpliwie stanowiło zbyt długi okres jak na postępowania wykonawcze, które miały na celu wyegzekwowanie niezbędnych kontaktów skarżącego z córką bez przeprowadzania niepotrzebnego postępowania dowodowego. Jednocześnie środek krajowy w postaci skargi na przewlekłość okazał się nieskuteczny, bowiem sąd rozpoznający skargi zastosował niedozwoloną fragmentację, ograniczając niezgodnie ze standardami konwencyjnymi analizę kwestionowanego pod względem długości postępowania wyłącznie do okresu, który nastąpił po rozpoznaniu wcześniejszej skargi lub badając ją, ograniczył się do zarzutów skarżącego. Efektem powyższego było pozbawienie skarżącego krajowego środka odwoławczego, za pomocą którego skarżący mógłby zakwestionować długość trwania postępowania³².

W sprawie *Stasik przeciwko Polsce*³³ wniosek skarżącego złożony w dniu 30 grudnia 2010 r. został rozpoznany po upływie roku; podobnie wniosek z dnia 8 lutego 2012 r. Trybunał podkreślił, że w tego typu sprawach szybkość postępowania jest niezwykle istotnym czynnikiem, bowiem

³⁰ Wyrok ETPC z dnia 28 czerwca 2016 r. w sprawie *Malec przeciwko Polsce* (skarga nr 28623/12); źródło: <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 3.09.2020).

³¹ Decyzja ETPC z dnia 15 maja 2018 r. wydana w sprawie *Bryske przeciwko Polsce* (skarga nr 1694/14); źródło: <https://sip.lex.pl/> (dostęp: 3.09.2020).

³² Źródło: <https://www.arch-bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/aktualnosci/news,11264,najnowsze-orzeczenia-europejskiego-trybunalu-praw.html> (dostęp: 3.09.2020).

³³ Wyrok ETPC z dnia 6 października 2015 r. w sprawie *Stasik przeciwko Polsce* (skarga nr 21823/12); źródło: <https://www.echr.coe.int/> (dostęp: 3.09.2020).

wszelka zwłoka może mieć nieodwracalne konsekwencje dla relacji między rodzicem a dzieckiem. Sądowi zajęło 5 miesięcy wyznaczenie daty rozprawy, która się nie odbyła ze względu na nieobecność jednej ze stron; wyznaczenie terminu kolejnej rozprawy zajęło 3 miesiące.

Trybunał zwraca więc uwagę na dwie kwestie. Pierwsza to nieefektywność procedury przymuszającej. Zagrożenie grzywną nie jest dolegliwością adekwatną do rodzaju uszczerbku, jakim w tym wypadku może być zaburzenie, a nawet zerwanie relacji rodzinnych. Nieznaczna zaś dolegliwość grzywien nie spełniła swej funkcji przymuszającej.

Druga kwestia to brak reakcji sądów na obstrukcyjne działania drugiej ze stron konfliktu. Czas postępowań sądowych jest to okres nieproporcjonalnie długi, rażąco naruszający gwarancje prawa do rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki, zwłaszcza że w sprawach dotyczących kontaktów rodziców z dziećmi czas odgrywa niezwykle ważną rolę. Uniemożliwienie tych kontaktów w pierwszym okresie życia dziecka nie pozostaje bez wpływu na dalsze relacje rodzice – dzieci i z reguły prowadzi do destrukcji więzi rodzinnych.

5. Wnioski *de lege ferenda*

Obecnie postępowanie dotyczące wykonywania orzeczeń w sprawach kontaktów z dzieckiem składa się z dwóch etapów i jest ograniczone do fazy wykonawczej. W pierwszym etapie sąd niejako uprzedza o zagrożeniu obowiązkiem zapłaty oznaczonej sumy za każde naruszenie. Jeśli zagrożenie takie nie będzie skuteczne, sąd nakazuje wówczas zapłatę określonej sumy na rzecz drugiej strony. Ustawa nie określa kwoty, ale nakazuje uwzględnić sytuację majątkową tej osoby. Ustawodawca więc nieproporcjonalnie uprzywilejowuje osobę, która dopuszcza się naruszenia. Wydaje się, że sąd powinien wziąć pod uwagę rangę naruszonych obowiązków oraz postulat dążenia do zapewnienia efektywnej ochrony prawnej. Tylko wtedy zastosowane środki mogą spełnić swój cel umożliwiający urzeczywistnienie kontaktów z dzieckiem.

W analizowanych sprawach sądy działały opieszale i przewlekłe. *De lege ferenda* należałoby zatem ustanowić terminy do rozpatrzenia wniosków o wykonanie kontaktu, które choć instrukcyjne, to jednak oddziaływałyby dyscyplinująco na sądy, by te pracowały sprawniej i efektywniej.

Ponadto jest oczywiste, że sprawy te powinny być umieszczone w katalogu spraw pilnych, o których mowa w § 2 pkt 5 Regulaminu wewnętrznego urzędowania sądów³⁴. Czas w przypadku tego rodzaju spraw odgrywa bowiem niebagatelną rolę dla kształtowania się więzi rodzinnych i urzeczywistnienia prawa do kontaktów z dzieckiem. Jeśli zatem faktycznie interes dziecka w tego rodzaju sprawach jest dobrem nadrzędnym, to jego ochronie powinny służyć efektywne procedury.

Do rozważania pozostaje również ograniczenie tego postępowania tylko do jednego etapu zaskarżalnego zażaleniem, gdyż dopuszczalność zaskarżenia orzeczeń, także w przedmiocie zagrożenia nakazania zapłaty oznaczonej sumy, może prowadzić do przedłużenia tego postępowania. Konieczne są również efektywne mechanizmy pozwalające przeciwdziałać obstrukcji procesowej drugiej strony. Przewlekłość proceduralna w tego typu sprawach, czego dowodzi orzecznictwo ETPC, skutkuje naruszeniem art. 8 Konwencji. Zwłoka taka wyrządza nieodwracalne szkody w relacjach dziecko – rodzic.

Czynnikiem istotnie przedłużającym postępowanie jest konieczność przeprowadzenia rozprawy, a zatem warto rozważyć celowość jej wyznaczenia. Szczególnie jeśli weźmiemy pod uwagę obstrukcyjne działania stron oraz możliwość pisemnego ich wysłuchania, co mogłoby ograniczyć postępowanie jedynie do fazy wykonawczej. Postępowanie w tego rodzaju sprawach powinno być efektywne i dolegliwe, aby druga strona wykazała chęć realizacji orzeczenia. W przeciwnym razie środki te mogą okazać się mało efektywne, podobnie jak art. 1050 k.p.c. i 1051 k.p.c., co niestety potwierdzają też kolejne orzeczenia Trybunału wydane przeciwko Polsce już w czasie obowiązywania nowych regulacji. *De lege ferenda*

³⁴ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2019 r., poz. 1141).

należałoby zatem ustanowić terminy do rozpatrzenia wniosków o wykonanie kontaktu, które choć instrukcyjne, to jednak oddziaływałyby dyscyplinująco na sądy, by te pracowały sprawniej i efektywniej.

Trybunał zaleca również, aby w sprawach dotyczących egzekwowania praw do kontaktów mediacja była pożądana jako środek wspierania współpracy wszystkich stron w sprawie. Mediacja rodzinna może być w szczególności skutecznym instrumentem wdrażania praw chronionych na mocy art. 8 Konwencji. Powinna być ona obligatoryjna w przypadku tego rodzaju postępowań, odformalizowana oraz wdrażana natychmiast i bez zbędnej zwłoki.

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

Stosunek zatrudnienia komornika sądowego

Zagadnienia konstrukcyjne
i wybrane uprawnienia
quasi-pracownicze

Mikołaj Ryłski

PRACTICA

CURRENDA

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

STRESZCZENIE **Wykonanie postanowienia
o ściągnięciu kosztów sądowych z zasądzonego
roszczenia – zagadnienia wybrane**

Przepisy ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych dopuszczają możliwość ściągnięcia kosztów sądowych, których strona nie miała obowiązku uiścić, z roszczenia zasądzonego na rzecz tej strony. Praktyka w zakresie przymusowego wykonania takiego orzeczenia jest niejednolita, gdyż nie jest jasne, czy dłużnikiem z tytułu tych kosztów jest wierzyciel zasądzonego roszczenia, czy dłużnik tego roszczenia. W artykule zaprezentowano argumenty historycznoprawne, językowe i celowościowe przemawiające za przyjęciem, że egzekucja kosztów ściągniętych z zasądzonego roszczenia powinna być skierowana wobec dłużnika, od którego zasądzono to roszczenie.

Słowa kluczowe: *koszty sądowe, egzekucja kosztów sądowych, ściągnięcie kosztów*

SUMMARY **Enforcement of a Ruling
on the Collection of Court Costs from
the Claim Awarded – Selected Issues**

The regulations of the act on court costs in civil cases allow for collecting court costs which the party was not obliged to pay from claim awarded to such a party. The practice applied to the mandatory enforcement of such a ruling is not homogeneous because it is unclear whether a debtor obliged to pay such costs is a creditor of the damages or a debtor obliged to pay the damages. The article presents historic and legal, language and purposive arguments for the assumption that the enforcement of cost collection from the damages awarded by the court should be addressed against the debtor that was obliged to pay such damages.

Keywords: *court costs, court cost collection enforcement, cost collection*

Wykonanie postanowienia o ściągnięciu kosztów sądowych z zasądzonego roszczenia – zagadnienia wybrane

I. Wstęp

Problematyka związana z wykonaniem postanowienia, w którym sąd orzekł o ściągnięciu należnych kosztów sądowych z zasądzonego roszczenia, nie była dotychczas przedmiotem bliższego zainteresowania doktryny. Zagadnienie to pojawiło się w nielicznych i stosunkowo dawnych orzeczeniach Sądu Najwyższego oraz wypowiedziach komentatorów, a praktyka sądów jest w tym zakresie niejednolita. Część sądów uznaje, że dłużnikiem z tytułu kosztów sądowych ściągniętych z zasądzonego roszczenia jest wierzyciel zasądzonego roszczenia, a część przyjmuje, iż jest nim dłużnik zasądzonego roszczenia. Różnice te znajdują swój wyraz w treści klauzul wykonalności nadawanych tym postanowieniom oraz ujawniają się w ramach postępowań egzekucyjnych zmierzających do zaspokojenia tych kosztów. Celem niniejszego

opracowania jest analiza podmiotowego i przedmiotowego zakresu wykonalności postanowienia o ściągnięciu kosztów z zasądzzonego roszczenia.

2. Ściąganie kosztów sądowych z zasądzzonego roszczenia

W art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 25 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹ przewidziano, że kosztami sądowymi, których strona nie miała obowiązku uiścić lub których nie miał obowiązku uiścić kurator albo prokurator, sąd w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji obciąży przeciwnika, jeżeli istnieją do tego podstawy, przy odpowiednim zastosowaniu zasad obowiązujących przy zwrocie kosztów procesu. Zgodnie z art. 113 ust. 2 u.k.s.c., jeżeli nie ma podstaw do obciążenia kosztami przeciwnika, to sąd w orzeczeniu kończącym sprawę w instancji nakazuje ściągnąć te koszty z roszczenia zasądzzonego na rzecz strony, której czynność spowodowała ich powstanie; strony zastąpionej przez kuratora lub osoby, na której rzecz prokurator wytoczył powództwo lub zgłosił wniosek o wszczęcie postępowania. Nie dotyczy to jednak opłat, których nie miał obowiązku uiścić Skarb Państwa (art. 113 ust. 4 u.k.s.c.).

Podstawy (przesłanki merytoryczne) postanowienia o ściągnięciu kosztów sądowych z zasądzzonego roszczenia zostały szczegółowo omówione w piśmiennictwie². Wystarczy w tym miejscu stwierdzić, że takie

¹ T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 755 z późn. zm.; dalej: u.k.s.c.

² Szerzej: P. Feliga [w:] *Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz*, pod red. P. Feligi, Warszawa 2019, s. 1029–1030; K. Gonera, *Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 601–606; A. Górski, L. Walentynowicz, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2008, komentarz do art. 113, nb. 22; W. Kuryłowicz [w:] W. Kuryłowicz, F. Rusek, *Koszty sądowe w postępowaniu cywilnym. Komentarz*, Warszawa 1976, s. 91–94; A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Art. 98–124 KPC. Komentarz*, Warszawa 2019, s. 523–524; A. Wolter [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Zbiór aktualnych pytań prawnych rozstrzygniętych przez Komitet Redakcyjny „Polskiego Procesu Cywilnego”*, pod red. J.J. Litauera, W. Święckiego, Warszawa 1948, s. 88–90; postanowienie SN z dnia 2 października 1968 r., II CZ 170/68, Lex nr 6398; wyrok SN z dnia 5 kwietnia 1973 r., I CR 52/72, OSN 1972/10/180.

orzeczenie wchodzi w rachubę przede wszystkim wtedy, gdy sąd zasądza świadczenie, a obie strony są zwolnione od kosztów sądowych. Może być ono wydane także w razie stosunkowego rozdzielenia kosztów procesu, co ma miejsce w przypadku uwzględnienia powództwa w części (art. 100 zd. 1 k.p.c.) oraz w sprawach rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym, w których uczestnicy „są w różnym stopniu zainteresowani w wyniku postępowania lub interesy ich są sprzeczne: (art. 520 § 2 k.p.c.).

Przepisy art. 113 u.k.s.c. ustanawiają zasadę, według której strona zwolniona od kosztów sądowych nie może być zobowiązana do ich zwrotu. Ściągnięcie kosztów sądowych z zasądzonego roszczenia stanowi jeden z wyjątków od powyższej zasady³. Nie znajduje tu zastosowania przepis art. 108 u.k.s.c. (zwolnienie od kosztów sądowych nie zwalnia strony od obowiązku zwrotu kosztów procesu przeciwnikowi), gdyż regulacja ta nie dotyczy kwestii zwrotu kosztów sądowych⁴.

3. Rys historyczny

Dla wyjaśnienia zasygnalizowanych rozbieżności dotyczących wykonania omawianego postanowienia przydatne jest odniesienie się do przepisów obowiązujących przed wejściem w życie ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

W art. 5 ustawy z dnia 17 marca 1932 r. o kosztach sądowych na obszarze sądów apelacyjnych w Krakowie i Lwowie oraz sądu okręgowego w Cieszynie⁵ wskazano, że jeżeli na przeciwnika strony zwolnionej

³ Odmiennie Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 30 stycznia 1973 r., I CR 653/72, OSNC 1973/12/220.

⁴ Koszty procesu należy odróżniać od kosztów sądowych. Koszty procesu to należności zwracane przez stronę (uczestnika) na rzecz innej strony. Koszty sądowe to koszty (opłaty i wydatki) należne sądowi oraz należności wypłacane przez sąd uprawnionym osobom w związku z ich czynnościami (np. świadkom, biegłym lub tłumaczom). Koszty sądowe nie są kosztami procesu. W skład kosztów procesu wchodzi tylko poniesione koszty sądowe (zob. A.A. Bąk, *Praktyczne aspekty orzekania o kosztach sądowych w sprawach cywilnych*, Toruń 2007, s. 15–16). Kosztami procesu są zatem poniesione na rzecz sądu nakłady finansowe stron (uczestników) postępowania na poczet należnych kosztów sądowych.

⁵ Dz.U. z 1932 r. Nr 27, poz. 251.

od kosztów lub opłat sądowych nałożony będzie obowiązek ponoszenia kosztów w całości lub w części, koszty sądowe lub opłaty nieuiszczone wskutek zwolnienia będą ściągane od tegoż przeciwnika w całości lub w odpowiedniej części po uprawomocnieniu się orzeczenia sądu. W razie uchylecia kurateli lub ujawnienia majątku osób, dla których ustanowiono kuratora, koszty sądowe, od których kurator był zwolniony, będą ściągane od strony działającej przez kuratora. Niemal identycznie unormowano tę kwestię w art. 5 ustawy z dnia 18 marca 1932 r. o kosztach sądowych na obszarze sądów apelacyjnych poznańskiego i toruńskiego oraz sądu okręgowego katowickiego⁶. Przepisy te nie przewidywały możliwości ściągania kosztów sądowych nieuiszczonych przez stronę zwolnioną od kosztów z zasądanego na jej rzecz roszczenia. Inaczej uregulowano tę kwestię w byłym zaborze rosyjskim. Koszty sądowe były normowane w tzw. przepisach tymczasowych, które stanowiły załączniki do rozporządzeń⁷ i obowiązywały od dnia 1 stycznia 1917 r. do dnia 31 grudnia 1932 r. Były one wzorowane na wcześniejszych przepisach rosyjskich. Z przepisów tymczasowych wynikało, że przy rozstrzygnięciu sprawy na korzyść strony, której zostało przyznane prawo ubogich, pokryte za nią koszty postępowania w sprawie, jak również niezapłacone przez nią wpisy, opłaty od podań, wezwań, tudzież opłaty kancelaryjne i hipoteczne ściągane będą z polecenia sądu albo z majątku stronie tej przysądanego lub od strony, która sprawę przegrała. Dopuszczalność ściągania kosztów „z majątku stronie tej przysądanego” to pierwotny wzór współczesnego „ściągania z zasądanego roszczenia”.

Unormowania dotyczące kosztów sądowych częściowo ujednolicono rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r. – Przepisy o kosztach sądowych⁸. W art. 5 tego rozporządzenia

⁶ Dz.U. z 1932 r. Nr 27, poz. 252.

⁷ Por. m.in. rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 marca 1924 r. w przedmiocie ogłoszenia przepisów tymczasowych o kosztach sądowych (Dz.U. Nr 28, poz. 284) oraz rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 kwietnia 1928 r. – Przepisy tymczasowe o kosztach sądowych obowiązujących w okręgach sądów apelacyjnych w Warszawie, Lublinie i Wilnie (t.j. Dz.U. z 1932 r. Nr 57, poz. 554).

⁸ Dz.U. Nr 93, poz. 805 z późn. zm.

wskazano, że jeżeli na przeciwnika strony zwolnionej od kosztów sądowych lub opłat sądowych nałożony będzie w całości lub w części obowiązek ich uiszczenia, koszty sądowe nieuiszczone z powodu zwolnienia ściąga się z urzędu po uprawomocnieniu się orzeczenia sądu od przeciwnika albo od strony ubogiej z przysądzanego jej roszczenia. W zakresie ściągania należnych kosztów sądowych przejęto zatem rozwiązania stosowane w przepisach tymczasowych (ściągnięcie od przeciwnika albo z przysądzanego roszczenia). Podobnie zagadnienia te były normowane w powojennych aktach prawnych. Wydane w dniu 17 kwietnia 1945 r. Przepisy o kosztach sądowych⁹ stanowiły w art. 5, że koszty sądowe, od których strona uboga była uwolniona, będą ściągane z urzędu po uprawomocnieniu się orzeczenia sądu w danej sprawie od przeciwnika albo od strony ubogiej z zasądzanego jej roszczenia według przepisów art. 120 § 2 i 3 Kodeksu postępowania cywilnego. Identyczna regulacja znalazła się w art. 5 ust. 1 dekretu z dnia 6 grudnia 1946 r. – Przepisy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹⁰ oraz w art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 30 grudnia 1950 r. – Przepisy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, która obowiązywała do dnia 19 czerwca 1967 r. W interesującym nas zakresie przepisy te wprost wskazywały, że koszty ściąga się od strony zwolnionej (uwolnionej) od kosztów z zasądzanego jej roszczenia, a zatem dłużnikiem z tytułu tych kosztów była strona zwolniona, na rzecz której zasądzono roszczenie (wierzyciel zasądzanego roszczenia).

Z dniem 20 czerwca 1967 r. weszła w życie ustawa z dnia 13 czerwca 1967 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹¹. Z przepisu art. 11 ust. 2 zd. 1 i 2 d.k.s.c. wynikało, że koszty nieobciążające przeciwnika ściąga się z roszczenia zasądzanego na rzecz strony, której czynność spowodowała ich powstanie. W przepisie tym pominięto fragment regulacji wskazujący, od której strony są ściągane te koszty. Rozwiązanie to powielono w aktualnie

⁹ Dz.U. Nr 15, poz. 89 z późn. zm.

¹⁰ Dz.U. Nr 70, poz. 382.

¹¹ Dz.U. z 2002 r. Nr 9, poz. 88; dalej: d.k.s.c.

obowiązującym art. 113 ust. 2 u.k.s.c. Pominięcie tego fragmentu regulacji może być rozumiane dwojako. Po pierwsze, mogło ono wynikać stąd, że wskazanie strony, od której ściąga się nieuiszczone koszty, uznano za zbędne (*superfluum*). Po drugie, mogło być ono przejawem rezygnacji z dotychczasowego modelu, gdzie to wierzyciel zasądzanego roszczenia był stroną, od której ściągano należne koszty sądowe.

Późniejsze orzecznictwo Sądu Najwyższego nie dostarcza odpowiedzi na to pytanie. Orzeczenia dotyczące przedmiotowej instytucji odwołują się do stanu prawnego obowiązującego przed dniem 20 czerwca 1967 r., kiedy to sąd wyraźnie rozstrzygał w postanowieniu o ściągnięciu kosztów od wierzyciela zasądzanego roszczenia¹². W obecnym stanie prawnym aktualność tych orzeczeń jest zatem wątpliwa.

4. Pojęcie ściągnięcia z zasądzanego roszczenia

W pierwszej kolejności należy się odwołać do wykładni językowej zwrotu „ściągnięcie z zasądzanego roszczenia”. Czasownik „ściągnąć” w języku polskim oznacza czynność polegającą m.in. na zdjęciu, odjęciu lub zmniejszeniu czegoś albo wymuszeniu uregulowania zobowiązań finansowych¹³. *Prima facie* zwrot „nakazać ściągnąć” (użyty w przepisie art. 113 § 2 k.p.c.) może sugerować, że chodzi o przymusowe wyegzekwowanie kosztów sądowych. Nie jest to jednak trafny wniosek. W systemie postępowania cywilnego nie stosuje się takiej metody regulacji w celu przyznania określonego orzeczeniu zdolności do przymusowego wykonania (np. w drodze egzekucji). Wykonaniu podlegają wszystkie orzeczenia zasądzające świadczenie, bez względu na to,

¹² Orzeczenie SN z dnia 9 października 1935 r., I C 541/35, OSN(C) 1936/6/220; orzeczenie SN z dnia 22 stycznia 1937 r., I C 932/36, OSN(C) 1938/1/39. Także (cytowane często) wyroki Sądu Najwyższego wydane po 1970 r. (wyrok SN z dnia 5 kwietnia 1972 r., I CR 52/72, OSNC 1972/10/180 oraz wyrok SN z dnia 30 stycznia 1973 r., I CR 653/72, OSNC 1973/12/220) dotyczyły spraw, w których postanowienia o ściągnięciu kosztów sądowych wydano jeszcze w okresie obowiązywania cytowanej wyżej ustawy z 1950 r.

¹³ Słownik języka polskiego (online): <https://sjp.pwn.pl/szukaj> (dostęp: 18.08.2020).

jakiego czasownika użyto w opisie obowiązku świadczenia¹⁴. Niekiedy nawet świadczenie nie jest wprost opisane w orzeczeniu, a jedynie wywodzone z jego treści¹⁵. W świetle niektórych przepisów czasownikowi „ściągnąć” przypisuje się odrębne i autonomiczne znaczenie¹⁶.

Według reguły języka polskiego „ściągnięcie”, o którym mowa w analizowanym przepisie, powinno być zatem rozumiane jako pomniejszenie (odjęcie, zmniejszenie). Ściągnięcie kosztów sądowych z zasądzzonego roszczenia oznacza zmniejszenie tego roszczenia o kwotę kosztów sądowych, czyli odjęcie tych kosztów od zasądzzonego roszczenia.

Nie wdając się w analizę terminu „roszczenie” używanego w przepisach procesowych, należy wskazać, że nazwa „zasądzzone roszczenie” może być rozumiana dwojako. Według pierwszego podejścia zasądzzone roszczenie to wynikająca z orzeczenia wierzytelność, której przedmiotem jest zasądzzone świadczenie. Ściągnięcie kosztów następuje więc z wierzytelności. W tym przypadku wierzyciel zasądzzonego roszczenia jest traktowany jako dłużnik z tytułu kosztów sądowych i przeciwko niemu jest egzekwowana ta należność¹⁷. Już w tym miejscu ujawnia się wadliwość tego podejścia, bowiem z językowego punktu widzenia „ściągnięcie kosztów z zasądzzonego roszczenia” musiałoby oznaczać zmniejszenie wierzytelności przysługującej wierzycielowi zasądzzonego roszczenia. Tymczasem (według tego podejścia) do takiego zmniejszenia

¹⁴ Do najczęściej stosowanych należą (używane w odpowiednich formach) czasowniki: zasądzić, nakazać, zobowiązać.

¹⁵ Np. obowiązek znoszenia przebiegu granicy wynikający z postanowienia o rozgraniczeniu (por. postanowienie SN z dnia 20 grudnia 1968 r., III CZP 102/68, OSNC 1969/9/155; uchwała SN z dnia 22 marca 1972 r., III CZP 13/72, OSNC 1972/7–8/130; postanowienie SN z dnia 7 czerwca 1972 r., III CZP 115/72, OSNC 1973/2/34; postanowienie SN z dnia 27 marca 1986 r., I CR 125/86, OSNC 1987/7/100; postanowienie SN z dnia 15 kwietnia 1986 r., III CRN 40/86, OSNC 1987/7/102; uchwała SN z dnia 18 września 1989 r., III CZP 79/89, OSNC 1990/7–8/95 oraz uchwała SN z dnia 26 czerwca 2002 r., III CZP 38/02, OSNC 2003/7–8/97).

¹⁶ W regulacjach dotyczących kosztów postępowania egzekucyjnego przewidziano ściągnięcie kosztów, co oznacza możliwość zaspokajania tych należności bez uprzedniego wydawania postanowienia (por. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2002 r., III CZP 65/02, OSNC 2003/7–8/100 oraz z dnia 13 lipca 2011 r., III CZP 37/11, OSNC 2012/3/32).

¹⁷ Tak: K. Gonera, *Ustawa o kosztach sądowych...*, *op. cit.*, s. 602 i 615 oraz W. Kuryłowicz [w:] W. Kuryłowicz, F. Rusek, *Koszty sądowe...*, *op. cit.*, s. 94–95.

nie dochodzi. Wierzytelność istnieje w całości w relacji między wierzycielem zasądzonego roszczenia i jego przeciwnikiem. Przeciwnik ma obowiązek zaspokoić całą (a nie pomniejszoną) wierzytelność na rzecz wierzyciela zasądzonego roszczenia. Zmniejszenie to polega w tym przypadku na pomniejszeniu korzyści przypadających wierzycielowi zasądzonego roszczenia w wyniku wykonania świadczenia przez przeciwnika. W ostatecznym rozrachunku wierzyciel ponosi ekonomiczny ciężar tych kosztów na rzecz Skarbu Państwa, ale nie polega to na zmniejszeniu zasądzonej wierzytelności. W tym ujęciu wierzyciel zasądzonego roszczenia jest dłużnikiem z tytułu tych kosztów.

Według drugiego podejścia zasądzone roszczenie to zasądzone świadczenie¹⁸. Odpowiada to ściśle treści orzeczenia, gdyż sąd nie zasądza w nim roszczenia ani wierzytelności, ale świadczenie. W tym ujęciu koszty sądowe są ściągane ze świadczenia, a dokładniej z przedmiotu świadczenia, do którego to świadczenia jest obowiązany dłużnik zasądzonego roszczenia. Ściągnięcie kosztów z zasądzonego świadczenia oznacza zatem zmniejszenie zasądzonego świadczenia o kwotę kosztów sądowych należnych Skarbowi Państwa. W wyniku takiej decyzji kwota kosztów sądowych nie przysługuje wierzycielowi zasądzonego roszczenia, ale bezpośrednio Skarbowi Państwa. Orzeczenie, w którym sąd zasądził świadczenie na rzecz strony i jednocześnie nakazał ściągnąć z tego świadczenia koszty sądowe na rzecz Skarbu Państwa, pomimo specyficznie sformułowanej treści (odzwierciedla ona jednak wynik oceny zasadności dochodzonego roszczenia), zawiera w istocie dwa

¹⁸ W judykaturze przyjęto, że obowiązek ściągnięcia kosztów istnieje tylko wówczas, gdy zasądzone roszczenie ma charakter roszczenia majątkowego (postanowienie SN z dnia 8 listopada 1968 r., II CR 198/68, Lex nr 6412). Powinno to być jednak stosowane tylko w razie zasądzenia świadczenia pieniężnego albo niepieniężnego (K. Gonera, *Ustawa o kosztach sądowych...*, *op. cit.*, s. 615). Nie da się spieniężyć zasądzanego roszczenia (w znaczeniu procesowym) o ustalenie albo o ukształtowanie, nawet jeżeli mają one charakter majątkowy. Należy dodać, że w razie zasądzenia świadczenia niepieniężnego, ściągnięcie kosztów powinno być stosowane jedynie wtedy, gdy świadczenie to polega na *dare*. Ściąganie kosztów sądowych z zasądzonych świadczeń polegających na czynieniu (*facere*), nieczynieniu (*non facere*) albo znoszeniu (*pati*) byłoby problematyczne, gdyż spieniężenie takich świadczeń jest trudne, a niekiedy niemożliwe.

rozstrzygnięcia. Pierwsze nakazuje dłużnikowi spełnienie na rzecz wierzyciela świadczenia pomniejszonego o koszty sądowe, a drugie nakazuje dłużnikowi zapłatę tych kosztów sądowych na rzecz Skarbu Państwa. W sensie prawnym dłużnikiem z tytułu kosztów sądowych należnych Skarbowi Państwa jest jednak dłużnik zasądzonego roszczenia, choć konsekwencje ekonomiczne tego stanu rzeczy ponosi wierzyciel.

Wprawdzie w doktrynie prezentowana jest teza o samodzielności rozstrzygnięć kosztowych, ale jednocześnie zaznacza się, że samodzielność ta jest ograniczona¹⁹. Ograniczenia te są przejawem adhezyjności orzeczenia o kosztach (także kosztach sądowych) w stosunku do „zasądzonego roszczenia”. Do tych przejawów adhezyjności omawianego postanowienia należy zaliczyć zakaz orzeczenia o ściągnięciu kosztów wyższych od zasądzonego roszczenia²⁰. Rozstrzygnięcie o ściągnięciu kosztów sądowych „dzieli losy” zasądzonego roszczenia, gdyż w razie uchylecia lub zmiany orzeczenia w części dotyczącej zasądzonego roszczenia zachodzi konieczność uchylecia lub zmiany postanowienia o ściągnięciu kosztów²¹. Przejawem adhezyjności omawianego rozstrzygnięcia o kosztach sądowych jest także tożsamość konfiguracji podmiotowej, czyli tożsamość dłużnika zobowiązanego do spełnienia świadczenia na rzecz wierzyciela zasądzonego roszczenia i na rzecz Skarbu Państwa.

Należy też odnieść się do początkowego fragmentu art. 113 ust. 2 u.k.s.c., z którego wynika, że tylko „koszty nieobciążające przeciwnika” mogą być ściągnięte z zasądzonego roszczenia. Ta część przepisu może bowiem sugerować, że skoro koszty sądowe nie obciążają przeciwnika, to dłużnikiem jest wierzyciel zasądzonego roszczenia. Takie wnioskowanie (*a contrario*) nie jest jednak uprawnione, gdyż ten fragment przepisu określa jedynie przesłankę merytoryczną postanowienia o ściągnięciu kosztów (hipoteza normy prawnej). Dokonano tego w formie

¹⁹ T. Bukowski, *Rozstrzygnięcie o kosztach procesu cywilnego*, Warszawa 1971, s. 197–199.

²⁰ Por. np. P. Feliga [w:] *Ustawa o kosztach...*, *op. cit.*, s. 1030 oraz K. Gonera, *Ustawa o kosztach...*, *op. cit.*, s. 1030.

²¹ K. Gonera, *Ustawa o kosztach...*, *op. cit.*, s. 614.

skrótowej w celu uniknięcia powtórzenia przepisu zawartego w ustępie poprzedzającym. Sformułowanie „koszty nieobciążające przeciwnika” jest równoznaczne sformułowaniu „jeżeli przy odpowiednim zastosowaniu zasad obowiązujących przy zwrocie kosztów procesu nie istnieją podstawy do obciążenia przeciwnika kosztami sądowymi, to koszty te...”. Omawiany fragment przepisu nawiązuje zatem do ustępu poprzedzającego i nie wskazuje strony będącej dłużnikiem, wobec którego ma być wszczęta egzekucja na podstawie omawianego postanowienia.

5. Granice przedmiotowe egzekucji

W zależności od przyjętego stanowiska w kwestii strony biernej obowiązku uiszczenia kosztów sądowych, różnie kształtują się granice przedmiotowe wykonalności tytułu wykonawczego.

W razie nadania klauzuli wykonalności przeciwko wierzycielowi zasądzonego roszczenia, egzekucja kosztów sądowych jest prowadzona przeciwko temu wierzycielowi. W tym zakresie występuje w praktyce rozbieżność dotycząca majątku, do którego może być skierowana egzekucja. Niekiedy przyjmuje się, że egzekucja może być skierowana wyłącznie do zasądzonego roszczenia, czyli wierzytelności przysługującej wobec przeciwnika. Według odmiennego podejścia egzekucja może być skierowana do całego majątku wierzyciela zasądzonego roszczenia. W. Kuryłowicz, opowiadając się za tym drugim podejściem, odwołuje się do dwóch argumentów. Po pierwsze, zabezpieczenie wierzytelności ustawowym prawem zastawu nie oznacza, że wierzytelność może być zaspokojona tylko z przedmiotu zastawu. Po drugie, z zakazu ściągnięcia kosztów sądowych wyższych niż wartość zasądzonego roszczenia nie można wywodzić zakazu zaspokojenia kosztów sądowych z innego majątku wierzyciela zasądzonego roszczenia²².

²² W. Kuryłowicz [w:] F. Rusek, W. Kuryłowicz, *Koszty sądowe...*, *op. cit.*, s. 94–95.

Wypowiedź ta nie uwzględnia jednak zasadniczej kwestii, a mianowicie treści postanowienia wydawanego na podstawie omawianego przepisu. W postanowieniu sąd nakazuje „ściągnięcie kosztów sądowych z zasądzonego roszczenia”. W tym przypadku treść tytułu egzekucyjnego wyraźnie wskazuje, że koszty mają być ściągnięte tylko z tego składnika majątkowego. Istnieje bowiem różnica między ściągnięciem kosztów sądowych z zasądzonego roszczenia, a ściągnięciem ich z majątku strony przewidzianym w art. 113 ust. 3 u.k.s.c.²³ Zgodnie z art. 803 k.p.c. tytuł wykonawczy uprawnia do egzekucji z całego majątku dłużnika, chyba że z treści tytułu wykonawczego wynika co innego. Taki wyjątek zachodzi właśnie w omawianym przypadku, gdyż tytuł wykonawczy wyraźnie określa przedmiot („zasądzone roszczenie”), z którego mają być ściągnięte koszty sądowe. W razie aprobaty poglądu, według którego egzekucja kosztów sądowych jest prowadzona przeciwko wierzycielowi zasądzonego roszczenia, należałoby przyjąć, że może być ona skierowana wyłącznie do wierzytelności przysługującej wierzycielowi zasądzonego roszczenia wobec przeciwnika.

W konsekwencji dochodzimy do kolejnego problemu. Przymusowe wykonanie tytułu wykonawczego wystawionego przeciwko wierzycielowi zasądzonego roszczenia byłoby możliwe tylko w razie istnienia wierzytelności, z której mają być ściągnięte koszty. Postępowanie egzekucyjne jest wówczas prowadzone zgodnie z przepisami o egzekucji z innych wierzytelności (art. 895 i n. k.p.c.). Jeżeli przeciwnik przed wszczęciem egzekucji spełnił świadczenie w całości na rzecz wierzyciela zasądzonego roszczenia, to wierzytelność wygasła. Przestaje wtedy istnieć składnik majątkowy, do którego można skierować egzekucję. Wykonanie tytułu wykonawczego staje się niemożliwe²⁴.

²³ Zgodnie z tymi przepisem koszty sądowe, których nie miał obowiązku uiścić kurator, sąd może nakazać ściągnąć z innego majątku strony zastąpionej przez kuratora. Gdyby taka możliwość istniała także w razie ściągnięcia kosztów z zasądzonego roszczenia, to przepisy art. 113 ust. 2 i 3 u.k.s.c. byłyby zredagowane identycznie.

²⁴ J. Sadowski [w:] M. Dziurda, P. Rylski, J. Sadowski, M. Wild, *Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych. Analiza funkcjonowania – wnioski de lege ferenda*, Warszawa 2015, s. 266. Por. też postanowienie SN z dnia 22 stycznia 1966 r., I CZ 93/65, Lex nr 5928.

Ochronę interesów Skarbu Państwa gwarantuje wówczas przepis art. 114 u.k.s.c., według którego w wypadkach uregulowanych w art. 113 ust. 2 i 3 Skarbowi Państwa przysługuje na zasądzonym roszczeniu ustawowe prawo zastawu. W tym ujęciu chodzi o zastaw na wierzytelności. W razie spełnienia świadczenia zastaw na wierzytelności nie wygasa, ale przechodzi na przedmiot świadczenia (art. 332 k.c.). Wtedy tylko na tej podstawie Skarb Państwa mógłby domagać się od wierzyciela zasądzonego roszczenia zaspokojenia należności z tytułu kosztów sądowych. W celu wyegzekwowania należności musiałby jednak uzyskać nowy tytuł wykonawczy (czyli wytoczyć powództwo, uzyskać wyrok zasądzający i klauzulę wykonalności) przeciwko wierzycielowi zasądzonego roszczenia²⁵. Odmienny pogląd prezentuje W. Kuryłowicz, uzasadniając tezę o dopuszczalności prowadzenia egzekucji z całego majątku wierzyciela zasądzonego roszczenia. Autor ten wskazuje, iż zakaz zaspokojenia z innego majątku niż zasądzone roszczenie prowadzi do tego, że w razie dobrowolnej zapłaty zasądzonej kwoty „wierzytelność Skarbu Państwa nie mogłaby być w ogóle zaspokojona, brak byłoby bowiem przedmiotu zastawu, stanowiącego przedmiot zaspokojenia. Nie wchodzi w związek z powyższym w grę także zasada surogacji”²⁶. Teza ta nie została uzasadniona i jest nietrafna. Zakaz zaspokojenia kosztów sądowych z innego majątku niż zasądzone roszczenie (wierzytelność) wynika wprost z art. 113 ust. 2 pkt 1 u.k.s.c. i dotyczy tylko egzekucji prowadzonej na podstawie tytułu wykonawczego opartego na prawomocnym postanowieniu wydanym na mocy tego przepisu. Zakaz ten nie odnosi się do egzekucji prowadzonej na podstawie tytułu wykonawczego uzyskanego przez Skarb Państwa w wyniku odrębnego dochodzenia roszczenia z tytułu prawa zastawu. W tym przypadku wchodzi jednak w rachubę ograniczenie odpowiedzialności do przedmiotu zastawu. Poza powyższymi rozbieżnościami należy zwrócić uwagę na obowiązujące z mocy ustawy ograniczenia egzekucji (np. art. 831 k.p.c.). W razie ściągnięcia

²⁵ Uzasadnienie wyroku SN z dnia 30 stycznia 1973 r., I CR 653/72, OSNC 1973/12/220.

²⁶ W. Kuryłowicz [w:] W. Kuryłowicz, F. Rusek, *Koszty sądowe...*, *op. cit.*, s. 96.

kosztów z wierzytelności, która nie podlega egzekucji (zajęciu), przymusowe wykonanie postanowienia byłoby niemożliwe. Przemawiałoby to za niedopuszczalnością stosowania art. 113 ust. 2 u.k.s.c. w sprawach o zasądzenie takich roszczeń.

Odmienne rzecz wygląda w świetle drugiej praktyki, według której należność z tytułu ściągniętych kosztów sądowych jest egzekwowana z majątku dłużnika zasądzonego roszczenia. Jak wskazano wyżej, wierzycielowi przypada wówczas tylko ta część zasądzzonego świadczenia, która przekracza kwotę ściągniętych kosztów sądowych. Dłużnik jest obowiązany wpłacić te koszty bezpośrednio na rzecz Skarbu Państwa. Innymi słowy, dłużnik nie może wpłacić kosztów sądowych wierzycielowi zasądzonego roszczenia²⁷.

Ten swoisty „rozdział” zasądzzonego świadczenia powoduje skutki materialnoprawne oraz procesowe. Skutki materialnoprawne przejawiają się m.in. tym, że dobrowolna wpłata kosztów sądowych na rzecz wierzyciela jest świadczeniem nienależnym i nie zwalnia dłużnika z długu wobec Skarbu Państwa. Eliminuje to problem dochodzenia przez Skarb Państwa w kolejnym postępowaniu roszczenia o zasądzenie kosztów sądowych. Wierzyciel zasądzonego roszczenia może skutecznie zbyć zasądzoną wierzytelność tylko w takich granicach, w jakich jemu przysługuje, czyli pomniejszoną o koszty sądowe podlegające ściągnięciu. Do skutków procesowych należy zakaz egzekwowania należności na rzecz wierzyciela zasądzonego roszczenia niepomniejszonej o koszty sądowe. Do dłużnika zasądzonego roszczenia sąd powinien skierować wezwanie do zapłaty kosztów w terminie 30 dni od dnia doręczenia wezwania, a w razie bezskutecznego upływu tego terminu, przeciwko niemu powinien być wystawiony tytuł wykonawczy. W tym ujęciu ściągnięcie z zasądzonego roszczenia nie określa majątku, z którego może być prowadzona egzekucja, ale oznacza tylko zmniejszenie zasądzonego roszczenia. Tytuł wykonawczy wystawiony na rzecz Skarbu Państwa

²⁷ P. Feliga [w:] *Ustawa o kosztach sądowych...*, *op. cit.*, s. 1031.

upoważnia zatem do prowadzenia egzekucji z całego majątku dłużnika zasądzzonego roszczenia. Jeżeli jednak sąd, zasądzając roszczenie na rzecz wierzyciela, ograniczył odpowiedzialność dłużnika do określonej części majątku, to należy przyjąć, że ograniczenie to dotyczy też (adhezyjnego) postanowienia o ściągnięciu kosztów sądowych.

W celu zaspokojenia kosztów sądowych podlegających ściągnięciu Skarb Państwa (reprezentowany przez prezesa właściwego sądu) może przyłączyć się do egzekucji prowadzonej przez wierzyciela zasądzzonego roszczenia albo zgłosić swój udział w podziale sumy uzyskanej z tej egzekucji. Nie zawsze jest więc konieczne wszczynanie odrębnego postępowania egzekucyjnego²⁸. Rola ustawowego prawa zastawu ustanowionego w art. 114 u.k.s.c. wyraża się w tym, że należność Skarbu Państwa z tytułu kosztów sądowych podlega zaspokojeniu z pierwszeństwem przewidzianym w art. 1025 § 1 pkt 5 k.p.c.²⁹ Ponadto, w przypadku egzekucji z wynagrodzenia za pracę, z rachunku bankowego albo z ruchomości Skarb Państwa może wziąć udział w podziale sumy uzyskanej z egzekucji bez konieczności przedłożenia tytułu wykonawczego. Z art. 1030 k.p.c. wynika bowiem, że w podziale sumy uczestniczą wierzyciele, którym przysługuje ustawowe prawo zastawu i którzy udowodnili je dokumentem, jeżeli zgłosili swe wierzytelności najpóźniej w dniu złożenia na rachunek depozytowy ministra finansów sumy ulegającej podziałowi. W omawianym przypadku udowodnienie ustawowego prawa zastawu jest zazwyczaj zbędne, gdyż rozstrzygnięcie o ściągnięciu kosztów

²⁸ Komornik sądowy nie ma obowiązku zawiadamiania z urzędu Skarbu Państwa (prezesa sądu) o wszczęciu egzekucji na rzecz wierzyciela zasądzzonego roszczenia na podstawie omawianego tytułu wykonawczego. Zgodnie z art. 761¹ k.p.c. Skarb Państwa (prezes sądu) może wystąpić do komornika lub komorników sądowych z żądaniem udzielenia informacji, czy przeciwko dłużnikowi prowadzone jest przez ten organ egzekucyjny postępowanie egzekucyjne, a jeżeli tak, o stosowanych sposobach egzekucji oraz o wysokości egzekwowanych roszczeń, a także o aktualnym stanie sprawy. Do żądania należy dołączyć tytuł wykonawczy lub tytuł egzekucyjny.

²⁹ W art. 115 u.k.s.c. przewidziano natomiast pierwszeństwo należności Skarbu Państwa z tytułu kosztów sądowych, ale tylko tych, które obciążają przeciwnika strony. Podlegają one zaspokojeniu w postępowaniu egzekucyjnym lub upadłościowym w tej samej kolejności i w tych samych granicach, co należność tej strony z tytułu zasądzzonego na jej rzecz zwrotu kosztów procesu.

sądowych jest zamieszczone w orzeczeniu stanowiącym składnik tytułu wykonawczego, na podstawie którego prowadzona jest egzekucja na rzecz wierzyciela.

Wykonanie postanowienia o ściągnięciu kosztów sądowych w ramach egzekucji przeciwko wierzycielowi zasądzonego roszczenia jest zatem problematyczne. W razie spełnienia świadczenia w całości przez dłużnika na rzecz wierzyciela zasądzonego roszczenia, postanowienie to staje się niewykonalne i powstaje obowiązek dochodzenia roszczenia w odrębnym postępowaniu. Prowadzenie egzekucji przeciwko dłużnikowi zasądzonego roszczenia jest zaś pozbawione tych mankamentów.

6. Ocena regulacji

Celem omawianej instytucji jest wyrównanie uszczerbku finansowego Skarbu Państwa w związku z brakiem obowiązku uiszczenia kosztów sądowych przez stronę zwolnioną od tych kosztów. Należałoby jednak uczynić „krok wstecz” i rozważyć zasadność regulacji dotyczącej ściągania kosztów sądowych z zasądzonego roszczenia.

Koszty procesu i koszty sądowe stanowią dodatkowe należności związane z dochodzeniem prawa lub obroną w postępowaniu cywilnym. Rozstrzygnięcia o zwrocie kosztów procesu albo obciążeniu kosztami sądowymi mają charakter dodatkowy i, co do zasady, odrębny wobec innych rozstrzygnięć (zwłaszcza rozstrzygnięć co do istoty sprawy) zawartych w orzeczeniu kończącym postępowanie w danej instancji. Jak wskazano wyżej, w omawianym przypadku ta odrębność jest tylko formalna, gdyż nakaz ściągnięcia kosztów z zasądzonego roszczenia ingeruje w wynik rozstrzygnięcia co do istoty sprawy³⁰. Niezależnie od tego, przeciwko której stronie ma być prowadzona egzekucja kosztów sądowych, dochodzi do uszczuplenia zasądzonego świadczenia. Sąd uznaje

³⁰ Problem ten nie dotyczy sytuacji, w której koszty sądowe są ściągane z roszczenia zasądzonego tytułem kosztów procesu (por. orzeczenie SN z dnia 9 października 1935 r., I C 541/35, OSN(C) 1936/6/220).

za zasadne roszczenie strony (wierzyciela zasądzonego roszczenia), ale jednocześnie pomniejsza je o kwotę kosztów sądowych. W skrajnych przypadkach może dojść do tego, że koszty sądowe podlegające ściągnięciu odpowiadają wysokości zasądzonego roszczenia. Niekonsekwencja tego rozwiązania polega na tym, że sąd zasądza roszczenie na rzecz strony, a jednocześnie ogranicza albo nawet całkowicie wyklucza zaspokojenie wierzyciela.

Pojawia się wątpliwość, czy po wykonaniu takiego orzeczenia wierzyciel zasądzonego roszczenia może domagać się od przeciwnika (np. w kolejnym procesie) spełnienia świadczenia w zakresie, w którym nie zostało zaspokojone z powodu ściągnięcia kosztów sądowych. Przeszkodą może tu być powaga rzeczy osądzonej, z której korzysta wykonane orzeczenie. Względy słuszności przemawiałyby za przyjęciem, że poprzednie orzeczenie ma powagę rzeczy osądzonej tylko co do różnicy między wysokością zasądzonego roszczenia a kwotą ściągniętych kosztów sądowych. Jest to nietypowa sytuacja, gdyż sąd w ponownej sprawie musiałby rozstrzygać o zasadności roszczenia, co do którego wydano już merytoryczne rozstrzygnięcie. Trudno doszukać się zgodności tego rozwiązania z postulatami ekonomiki postępowania sądowego.

Problemy dotyczą również legitymacji do złożenia wniosku o rozłożenie na raty lub odroczenie zapłaty omawianej należności sądowej oraz umorzenie należności. Z przepisu art. 119 u.k.s.c. wynika, że rozłożenie należności sądowych na raty może nastąpić wtedy, gdy natychmiastowe ich ściągnięcie byłoby połączone z niewspółmiernymi trudnościami lub groziłoby dłużnikowi zbyt ciężkimi skutkami. Pomimo braku regulacji należy przyjąć, że te same przesłanki znajdują zastosowanie w razie wniosku o odroczenie zapłaty należności³¹. Chodzi tu o okoliczności zachodzące po stronie dłużnika zasądzonego roszczenia, gdyż przymusowe ściągnięcie omawianej należności odbywa się kosztem jego majątku,

³¹ M. Uliasz [w:] *Ustawa o kosztach sądowych...*, *op. cit.*, s. 1065; J. Sadowski [w:] M. Dziurda, P. Ryński, J. Sadowski, M. Wild, *Ustawa o kosztach sądowych...*, *op. cit.*, Warszawa 2015, s. 261.

a zatem to on jest legitymowany do złożenia wniosku. Bardziej skomplikowany jest problem legitymacji do złożenia wniosku o umorzenie należności. Umorzenie należności na wniosek dłużnika wchodzi w rachubę wtedy, gdy wykazał on, że ze względu na swoją sytuację rodzinną, majątkową i wysokość dochodów nie jest w stanie ich uiścić, a ściągnięcie należności spowodowałoby wyjątkowo ciężkie skutki dla niego lub jego rodziny (art. 121 u.k.s.c.). Również chodzi tu o dłużnika zasądzonego roszczenia, co przemawia za przyjęciem, iż to on jest uprawniony do złożenia wniosku o umorzenie należności. Należy jednak uwzględnić, że ściągnięcie kosztów z zasądzonego roszczenia prowadzi też do uszczuplenia majątku wierzyciela zasądzonego roszczenia (obniżenie zasądzonego roszczenia). Wierzyciel ten również ma interes w ubieganiu się o umorzenie tych należności. Regulacje dotyczące ściągnięcia kosztów sądowych oraz ich późniejszego umorzenia na wniosek dłużnika są zatem niespójne.

Przepisu art. 113 ust. 2 u.k.s.c. nie daje się też pogodzić z potrzebą zapewnienia efektywnej ochrony prawnej udzielanej przez sąd. Ściągnięcie kosztów z zasądzonego roszczenia prowadzi do osłabienia (ograniczenia) ochrony prawnej przyznawanej stronie dochodzącej słusznego roszczenia. Odpłatność postępowania cywilnego nie uzasadnia takiej ingerencji w zakres udzielanej ochrony. Przepis ten jest ewidentnym przejawem prymatu interesów państwa nad interesem jednostki dochodzącej praw przed sądem, czego potwierdzeniem jest zresztą rodowód tego rozwiązania (carska Rosja). Jeżeli demokratyczne państwo prawne przyznaje ochronę stronie zwolnionej od kosztów sądowych, to konsekwentnie powinno też gwarantować zaspokojenie słusznego roszczenia tej strony. Zwolnienie od kosztów sądowych jest udzielane (z mocy ustawy albo postanowienia) właśnie w tym celu, żeby strona ta mogła dochodzić swojego roszczenia. Nie budzi takich wątpliwości obciążenie kosztami sądowymi przeciwnika ani ściągnięcie kosztów z innego majątku strony (np. zastępowanej przez kuratora albo prokuratora). Pomniejszanie słusznego roszczenia strony zwolnionej od kosztów sądowych w celu

zaspokojenia kosztów, od których była zwolniona, nie daje się racjonalnie wytłumaczyć. Nie zmienia tej oceny fakt, że postanowienie, o którym mowa w art. 113 ust. 2 u.k.s.c., jest wydawane zwykle w razie częściowego uwzględnienia powództwa, gdyż i w tym przypadku dochodzi do stwierdzenia zasadności określonej części roszczenia.

Przepis art. 113 ust. 2 u.k.s.c. wprowadza zatem nieproporcjonalne i nieuzasadnione ograniczenie ochrony praw podmiotowych. Przyznano w nim priorytet interesom fiskalnym państwa z uszczerbkiem dla ochrony indywidualnych interesów stron postępowania. Regulacja ta nie przystaje do zasady demokratycznego państwa prawnego wynikającej z art. 2 Konstytucji RP.

7. Podsumowanie

Praktyka egzekwowania kosztów ściągniętych na podstawie art. 113 ust. 2 u.k.s.c. przeciwko wierzycielowi zasądzonego roszczenia nie znajduje wystarczającego uzasadnienia w wykładni językowej przepisu art. 113 ust. 2 u.k.s.c. Przeciwko niej przemawiają też argumenty celowościowe, gdyż nie gwarantuje ona należytej ochrony interesów Skarbu Państwa (wąski zakres dopuszczalnej egzekucji, możliwe wygaśnięcie przedmiotu, do którego może być skierowana egzekucja, oraz potrzeba odrębnego dochodzenia roszczenia przez Skarb Państwa).

Prowadzenie egzekucji tych kosztów przeciwko dłużnikowi zasądzonego roszczenia jest natomiast zgodne z przepisem art. 113 ust. 2 u.k.s.c., a jednocześnie pozbawione jest powyższych mankamentów. Gwarantuje ono bardziej efektywne zaspokojenie należności Skarbu Państwa z tytułu kosztów sądowych. Koszty te dłużnik uiszcza na rzecz Skarbu Państwa. Spełnienie ich na rzecz wierzyciela zasądzonego roszczenia nie zwalania go z długu wobec Skarbu Państwa. Sąd nadaje klauzulę wykonalności przeciwko temu dłużnikowi i może wszcząć na tej podstawie egzekucję, przyłączyć się do innej egzekucji albo wziąć udział w podziale sumy uzyskanej z egzekucji. Należy zatem przyjąć, że zmiana stanu

prawnego (wprowadzona z dniem 20 czerwca 1967 r.) miała charakter merytoryczny i zmierzała do uznania dłużnika zasądzonego roszczenia za dłużnika z tytułu kosztów sądowych podlegających ściągnięciu z zasądzonego roszczenia.

De lege ferenda przepis art. 113 ust. 2 u.k.s.c. powinien być uchylony, gdyż przyznaje priorytet interesom fiskalnym państwa, a przez to ogranicza ochronę praw podmiotowych.

STRESZCZENIE **Przerwanie biegu terminu przedawnienia w toku sądowego postępowania egzekucyjnego wobec wierzyciela hipotecznego**

Treść niniejszego opracowania dotyczy przerwania biegu terminu przedawnienia w toku sądowego postępowania egzekucyjnego wobec wierzyciela hipotecznego. Badane aspekty dotyczą sytuacji, gdy wierzyciel hipoteczny nie występuje jako wierzyciel egzekwujący, a ma jedynie uzyskać zaspokojenie w ramach normy art. 1025 k.p.c. Brak występowania wierzyciela w roli wierzyciela egzekwującego stwarza dodatkowy problem w zakresie przerwania biegu terminu przedawnienia, w sytuacji gdy wierzyciel ten korzysta z normy art. 964 k.p.c. w zakresie braku obowiązku złożenia rękojmi, jak i normy art. 968 k.p.c., skutkującej możliwością zaliczenia wierzytelności na poczet ceny nabycia. Sytuacje te implikują konieczność odpowiedzi na pytanie, czy działania takie – przybierające postać jednostronnych czynności procesowych – prowadzą do przerwania biegu terminu przedawnienia wierzytelności zabezpieczonej hipotecznie.

Słowa kluczowe: egzekucja, tytuł wykonawczy, wierzyciel, hipoteka, zaliczenie wierzytelności

SUMMARY **Interruption the Period of Limitation During Court Enforcement Proceedings Against a Mortgage Creditor**

This article refers to interruption the period of limitation during court enforcement proceedings against a mortgage creditor. It analyses the situation where a mortgage creditor does not act as an enforcing creditor and is only to obtain the repayment under Art. 1025 of the Civil Procedure Code. In the event the creditor does not act as an enforcing creditor, there appears an additional problem of the period of limitation being interrupted if the creditor takes advantage of Art. 964 of the Civil Procedure Code in terms of the lack a mandatory defect liability warranty, as well as Art. 968 of the Civil Procedure Code, as a result of which amounts due can be accounted for in the purchase price. In such events, it is necessary to answer the question whether such actions, which take the form of unilateral litigation activities, result in the interrupting of the period of limitation of amounts due secured by a mortgage.

Keywords: enforcement, enforceable title, creditor, mortgage, accounting for amounts due

Przerwanie biegu terminu przedawnienia w toku sądowego postępowania egzekucyjnego wobec wierzyciela hipotecznego

I. Wstęp

Regułą jest, że w toku sądowego postępowania egzekucyjnego z nieruchomości wierzyciel hipoteczny będzie jednocześnie wierzycielem egzekwującym. Względnie wierzyciel hipoteczny, niebędący wierzycielem egzekwującym, po przeprowadzonym postępowaniu uczestniczy w podziale kwoty uzyskanej z egzekucji na zasadach określonych w art. 1025 k.p.c.¹ Drugi wariant powoduje konieczność złożenia przez wierzyciela hipotecznego stosownego dokumentu. W tym miejscu należy zatem postawić pytanie o przedawnienie zabezpieczonej hipotecznie wierzytelności oraz poruszyć kwestię przerwania biegu terminu przedawnienia, w szczególności ustalenia dnia, w którym przerwanie to może nastąpić.

¹ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. z dnia 7 sierpnia 2020 r.; Dz.U. z 2020 r., poz. 1575); dalej: k.p.c.

Początkowy, prosty – jak się wydaje – układ podmiotowy i kwestie przedawnienia roszczeń ulegają dalszemu skomplikowaniu w sytuacji, gdy wierzyciel hipoteczny nie występuje jako wierzyciel egzekwujący, a jednocześnie dokonuje czynności określonej w normie art. 964 i 968 k.p.c. Należy się więc zastanowić, czy czynności takie – jednostronne czynności procesowe – powodują przerwanie biegu terminu przedawnienia także w wypadku, gdy wierzyciel hipoteczny ogranicza swoją aktywność tylko do uprawnienia wynikającego z normy art. 964 k.p.c., polegającego na braku obowiązku złożenia rękojmi.

Należy podkreślić, że z uprawnień wierzyciela hipotecznego, określonych we wskazanych przepisach, może skorzystać inny podmiot – niebędący w ogóle wierzycielem, co dodatkowo nasuwa pytanie o skutek tak dokonanych jednostronnych czynności procesowych wobec przerwania biegu terminu przedawnienia wierzytelności hipotecznych.

2. Przedawnienie roszczeń majątkowych

Zgodnie z zasadami² prawa cywilnego roszczenia³ majątkowe⁴ ulegają przedawnieniu, które jest zaliczane, obok terminów zawitych⁵, zasiedzenia⁶ i przemilczenia⁷, do kategorii dawności⁸. Upływ określonego

² Zob. art. 117 § 1 i nast. k.c.

³ Zob. m.in. wyrok SN z dnia 13 grudnia 2007 r., I CSK 364/07, PS 2008, nr 7–8, s. 180; wyrok SA w Poznaniu z dnia 24 kwietnia 2013 r., I ACa 237/13, Lex nr 1322022; wyrok SA w Szczecinie z dnia 12 grudnia 2013 r., I ACa 553/13, Lex nr 1444879; uchwała SN z dnia 16 maja 2019 r., III CZP 109/18, OSNC 2020/3/24; wyrok SA w Warszawie z dnia 29 lipca 2019 r., VI ACa 487/19, Lex nr 2758142.

⁴ Zob. wyrok SA w Katowicach z dnia 12 marca 2014 r., I ACa 1099/13, Lex nr 1454469. Do kategorii roszczeń majątkowych, które nie ulegają przedawnieniu, zalicza się roszczenie windykacyjne dotyczące nieruchomości z art. 222 § 1 k.c., roszczenie negatoryjne wynikające z normy art. 222 § 2 i roszczenie przysługujące o zniesienie współwłasności rzeczy ruchomej i nieruchomości z art. 220 k.c. Zob. A. Jedliński [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, t. 1, pod red. A. Kidyby, Warszawa 2012, kom. do art. 117.

⁵ Prekluzja – por. P. Nazaruk [w:] *Kodeks Cywilny. Komentarz*, pod red. J. Ciszewskiego, WKP 2019.

⁶ Zob. postanowienie SN z dnia 2 kwietnia 1997 r., II CKN 69/97, Lex nr 340617.

⁷ Zob. wyrok SN z dnia 6 czerwca 2002 r., I CKN 438/01, Lex nr 1211258.

⁸ Zob. uchwała SN z dnia 26 listopada 2014 r., III CZP 45/14, OSNC 2015/5/54.

terminu⁹ powoduje możliwość podniesienia zarzutu przedawnienia¹⁰, a roszczenie przybiera postać roszczenia naturalnego¹¹ z zastrzeżeniem, że roszczenie naturalne przeciwko konsumentowi nie może być dochodzone¹².

W doktrynie i orzecznictwie nie budzi wątpliwości fakt, iż możliwość podniesienia¹³ zarzutu przedawnienia przysługuje temu, przeciwko komu roszczenie przysługuje¹⁴. Możliwość ta jest jednocześnie

⁹ Zgodnie z treścią art. 118 k.c. termin przedawnienia wynosi sześć lat, a dla roszczeń o świadczenia okresowe oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej – trzy lata. Jednakże koniec terminu przedawnienia przypada na ostatni dzień roku kalendarzowego, chyba że termin przedawnienia jest krótszy niż dwa lata. Zob. wyrok SA w Warszawie z dnia 6 listopada 2019 r., V ACa 67/19, Lex nr 2760482.

¹⁰ Zgodnie z treścią art. 117 § 2 k.c. po upływie terminu przedawnienia ten, przeciwko komu przysługuje roszczenie, może uchylić się od jego zaspokojenia, chyba że zrzeka się korzystania z zarzutu przedawnienia. Jednakże zrzeczenie się zarzutu przedawnienia przed upływem terminu jest nieważne.

¹¹ Roszczenie to jednak istnieje, bowiem istnieje możliwość potrącenia przedawnionej wierzytelności, jeżeli w chwili, gdy potrącenie stało się możliwe, przedawnienie jeszcze nie nastąpiło, stosownie do treści art. 502 k.c. Ponadto nie można żądać zwrotu świadczenia, jeżeli zostało ono spełnione w celu zadośćuczynienia przedawnionemu roszczeniu, co wynika z treści art. 411 pkt 3 k.c.

¹² Stosownie do treści art. 117 § 2¹ k.c. Zob. jednak art. 117¹ k.c., zgodnie z treścią którego, w wyjątkowych przypadkach sąd może, po rozważeniu interesów stron, nie uwzględnić upływu terminu przedawnienia roszczenia przysługującego przeciwko konsumentowi, jeżeli wymagają tego względy słuszności. Sąd, oceniając wskazane przesłanki, winien uwzględnić długość terminu przedawnienia, długość okresu od upływu terminu przedawnienia do chwili dochodzenia roszczenia i charakter okoliczności, które spowodowały niedochodzenie roszczenia przez uprawnionego, w tym wpływ zachowania zobowiązanego na opóźnienie uprawnionego w dochodzeniu roszczenia. Zob. wyrok SO w Suwałkach z dnia 8 marca 2019 r., I Ca 45/19, Lex nr 2667235; wyrok SR w Łodzi z dnia 20 listopada 2019 r., VIII C 1174/19, Lex nr 2762882; wyrok SO w Gliwicach z dnia 18 grudnia 2019 r., III Ca 172/19, Lex nr 2781541.

¹³ Uwzględnienie upływu biegu terminu przedawnienia z urzędu w oparciu o normę art. 117¹ k.c. stanowi *de facto* pozbawienie podmiotu uprawnionego możliwości skorzystania z zarzutu peremptoryjnego. Zob. uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2216 z 2018 r., s. 2–3. W uzasadnieniu projektu wskazano m.in., że istnieje potrzeba zapewnienia konsumentowi, jako słabszej stronie stosunku prawnego, niezbędnej ochrony. Rozwiązanie to ocenić należy jako nieprawidłowe. Możliwość uchylenia się od zaspokojenia roszczenia w drodze podniesienia zarzutu przedawnienia powinna być pozostawiona w gestii uprawnionego, który może być zainteresowany merytorycznym rozstrzygnięciem postępowania. Ponadto, w wielu sprawach problematyczne jest ustalenie, czy przedawnienie roszczenia rzeczywiście nastąpiło, co wynika m.in. z konieczności określenia daty wymagalności roszczenia. Przyjęcie, że roszczenia przedawnionego nie można dochodzić, skutkuje koniecznością oceny na tej płaszczyźnie, przed wdaniem się w spór sądowy.

¹⁴ Zob. postanowienie SA w Katowicach z dnia 4 listopada 1994 r., II AKo 193/94, OSA 1995/4/20/12.

ograniczona¹⁵ zasadami¹⁶ współżycia społecznego¹⁷ oraz normami wprowadzonymi z treści¹⁸ przepisu art. 117¹ k.c.¹⁹ Do czasu wprowadzenia przepisu art. 117¹ k.c. przerwanie biegu terminu przedawnienia nie następowało wskutek ingerencji podejmowanej z urzędu wobec stron stosunku cywilnoprawnego²⁰. W doktrynie panowała powszechna zgoda, że przerwanie biegu terminu przedawnienia mogło nastąpić w wyniku zdarzeń materialnoprawnych²¹ oraz w wyniku podjętych czynności formalno-prawnych²².

Początek biegu terminu przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne²³. Jeżeli wymagalność roszczenia zależy od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego, bieg terminu rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie²⁴.

¹⁵ Ocena, czy podniesiony zarzut przedawnienia nie nosi znamion nadużycia prawa, wymaga rozważenia charakteru dochodzonego roszczenia, przyczyn opóźnienia i jego nadmierności. Tak: wyrok SN z dnia 12 grudnia 2007 r., V CSK 334/07, *Legalis* nr 156425.

¹⁶ Zob. postanowienie SN z dnia 6 sierpnia 2003 r., II UK 133/03, *Legalis* nr 235622.

¹⁷ Zob. wyrok SN z dnia 21 stycznia 1998 r., II CKN 574/97, *Legalis* nr 354514 oraz art. 117 § 3 zd. ost. k.c. w brzmieniu z dnia 1 stycznia 1965 r., uchylony ustawą z dnia 28 lipca 1990 r. (Dz.U. z 1990 r. Nr 55, poz. 321), która weszła w życie dnia 1 października 1990 r. Zgodnie z treścią przywołanego artykułu istniała możliwość nieuwzględnienia upływu terminu przedawnienia, jeżeli nie przekraczał trzech lat, a opóźnienie w dochodzeniu roszczenia było usprawiedliwione wyjątkowymi okolicznościami i nie było nadmierne.

¹⁸ Art. 117¹ dodany ustawą z dnia 13 kwietnia 2018 r. (Dz.U. z 2018 r., poz. 1104), która weszła w życie dnia 9 lipca 2018 r.

¹⁹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. z dnia 16 września 2020 r.; Dz.U. z 2020 r., poz. 1740); dalej: k.c.

²⁰ Zob. A. Jedliński [w:] *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, s. 699.

²¹ Np. uznanie roszczenia przez dłużnika, stosownie do treści art. 123 § 1 pkt 2 k.c. Zob. też wyrok SA w Łodzi z dnia 15 listopada 2018 r., I AGa 241/18, *Lex* nr 2637817; wyrok SA w Szczecinie z dnia 21 grudnia 2018 r., I ACa 339/18, *Lex* nr 2668116; wyrok SA w Krakowie z dnia 9 stycznia 2019 r., I ACa 321/18, *Lex* nr 2740711.

²² Np. wniesienie powództwa w celu dochodzenia określonej należności.

²³ Stosownie do treści art. 120 § 2 k.c. bieg przedawnienia roszczeń o zaniechanie rozpoczyna się od dnia, w którym ten, przeciwko komu roszczenie przysługuje, nie zastosował się do treści roszczenia.

²⁴ Zob. wyrok SN z dnia 16 grudnia 2015 r., IV CSK 141/15, *Lex* nr 1957325.

Stosownie do treści art. 125 k.c. termin przedawnienia roszczeń, które zostały stwierdzone prawomocnym orzeczeniem sądu²⁵, przedawnia się z upływem sześciu lat, chociażby termin przedawnienia roszczeń tego rodzaju był krótszy. Zgodnie ze zdaniem drugim przedmiotowego przepisu, jeżeli stwierdzone w ten sposób roszczenie obejmuje świadczenia okresowe, roszczenie o świadczenie okresowe należne w przyszłości przedawnia się z upływem trzech lat. Do roszczeń okresowych należą odsetki za opóźnienie, i jeżeli zostały one stwierdzone tytułem wykonawczym, przedawniają się z upływem tego terminu²⁶. Rozwiązania w zakresie biegu terminu przedawnienia²⁷ zbliżone są do uregulowań przedawnienia roszczeń publicznoprawnych²⁸. Terminy przedawnienia nie mogą być skracane ani przedłużane przez czynność prawną²⁹.

Według regulacji zawartej w przepisach Kodeksu cywilnego w określonych sytuacjach bieg terminu przedawnienia ulega zawieszeniu³⁰ bądź przerwaniu³¹. Bieg przedawnienia przerywa się³² przez każdą czynność przed sądem³³ przedsięwziętą bezpośrednio³⁴ w celu dochodzenia, ustalenia,

²⁵ Lub, stosownie do treści 125 k.c., orzeczenie innego organu powołanego do rozpoznawania spraw danego rodzaju albo przeczeniem sądu polubownego, jak również roszczenie stwierdzone ugodą zawartą przed sądem albo przed sądem polubownym albo ugodą zawartą przed mediatorem i zatwierdzoną przez sąd.

²⁶ Zob. wyrok SA w Warszawie z dnia 8 lutego 2018 r., VI ACa 1405/16, Lex nr 2524900.

²⁷ Zob. art. 118 zd. 2 k.c., zgodnie z treścią którego koniec terminu przedawnienia przypada na ostatni dzień roku kalendarzowego, chyba że termin przedawnienia jest krótszy niż dwa lata.

²⁸ Zob. art. 68 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (t.j. z dnia 7 lipca 2020 r.; Dz.U. z 2020 r., poz. 1325); dalej: OP.

²⁹ Zob. wyrok SA w Szczecinie z dnia 21 grudnia 2018 r., I ACa 339/18, Lex nr 2668116.

³⁰ Zob. wyrok SA w Warszawie z dnia 5 sierpnia 2010 r., I ACa 3/10, Lex nr 1120111.

³¹ Zob. tezę wyroku SN z dnia 7 sierpnia 1969 r., II CR 283/69, Legalis nr 14050, w którym to orzeczeniu SN wskazał na możliwość przerwania biegu terminu przedawnienia roszczenia, które nie zostało zgłoszone *explicite* w treści pozwu, ale które można wyprowadzić ze stanu faktycznego objętego rozpoznaniem w postępowaniu sądowym. Zob. też art. 351 § 1 zd. ost. k.p.c. w brzmieniu z dnia 1 stycznia 1965 r., zmieniony ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. (Dz.U. z 2004 r. Nr 172, poz. 1804), która weszła w życie dnia 5 lutego 2005 r.

³² A także, stosownie do treści art. 123 § 1 pkt 2 i 3 k.c., przez uznanie roszczenia przez osobę, przeciwko której roszczenie przysługuje, i przez wszczęcie mediacji.

³³ Lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw lub egzekwowania roszczeń danego rodzaju albo przed sądem polubownym.

³⁴ Co nie oznacza, żeby czynność ta była nieodzowna do osiągnięcia wskazanego w przepisie celu. Tak: P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, pod red. E. Gniewka, P. Machnikowskiego, Warszawa 2016, s. 287.

zaspokojenia lub zabezpieczenia roszczenia. Termin przedawnienia nie biegnie³⁵ w czasie trwania wskazanych postępowań³⁶. Po przerwaniu biegu terminu przedawnienia, biegną one na nowo. Bieg przedawnienia przerywa się także przez każdą czynność przed organem powołanym do egzekwowania roszczeń danego rodzaju, którymi są komornicy sądowi. Nie przerywa biegu terminu przedawnienia wnioszek o nakazanie dłużnikowi wyjawienia majątku³⁷ albo skargi na czynność komornika³⁸, bowiem nie są to czynności bezpośrednio zmierzające do wskazanego skutku.

Zakres podmiotowy przerywania biegu terminu przedawnienia odnosi się jedynie do uprawnionego i osoby, przeciwko której przysługuje roszczenie³⁹. Konsekwentnie zatem pozew skierowany tylko przeciwko jednemu z dłużników solidarnych⁴⁰, pozew skierowany wobec poręczyciela albo dłużnika głównego⁴¹ bądź pozew przeciwko dłużnikowi osobistemu lub rzeczowemu⁴² skutkuje przerywaniem biegu terminu przedawnienia przeciwko tylko tej osobie.

3. Roszczenia objęte hipoteką

Badany rodzaj roszczeń dotyczy trzech aspektów – tj. roszczeń wpisanych do księgi wieczystej na podstawie umowy, roszczeń wpisanych w ramach postępowania zabezpieczającego oraz roszczeń wpisanych

³⁵ Bieg przedawnienia nie rozpoczyna się, a rozpoczęty ulega zawieszeniu co do roszczeń, które przysługują dzieciom przeciwko rodzicom – przez czas trwania władzy rodzicielskiej, co do roszczeń, które przysługują osobom niemającym pełnej zdolności do czynności prawnych przeciwko osobom sprawującym opiekę lub kuratelę – przez czas sprawowania przez te osoby opieki lub kurateli, co do roszczeń, które przysługują jednemu z małżonków przeciwko drugiemu – przez czas trwania małżeństwa oraz co do wszelkich roszczeń, gdy z powodu siły wyższej uprawniony nie może ich dochodzić przed sądem lub innym organem powołanym do rozpoznawania spraw danego rodzaju – przez czas trwania przeszkody.

³⁶ Zgodnie z treścią art. 124 § 2 k.c.

³⁷ Zob. uchwała SN z dnia 19 listopada 2010 r., III CZP 92/10, OSN 2011/4/42.

³⁸ Zob. wyrok SN z dnia 21 stycznia 2002 r., IV CKN 622/00, MoP 2002/22/1047.

³⁹ Tak: P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, s. 289.

⁴⁰ Zob. wyrok SN z dnia 20 kwietnia 2006 r., IV CK 3/06, Lex nr 198505.

⁴¹ Zob. wyrok SN z dnia 4 grudnia 2008 r., I CSK 212/08, Lex nr 484727.

⁴² Zob. uchwała SN z dnia 1 kwietnia 2011 r., III CZP 8/11, OSN 2011/12/130.

na podstawie prawomocnego orzeczenia⁴³. Powyższe jest o tyle istotne, że różnicuje możliwość uzyskania zaspokojenia przez wierzyciela hipotecznego, o czym mowa niżej.

Zgodnie z treścią art. 65 ust. 1 u.k.w.h.⁴⁴ przez hipotekę rozumie się prawo, którym można obciążyć nieruchomość⁴⁵ celem zabezpieczenia oznaczonej wierzytelności wynikającej z określonego stosunku prawnego. Na mocy tego prawa wierzyciel może dochodzić zaspokojenia z nieruchomości⁴⁶ bez względu na to, czyją stała się ona własnością⁴⁷, i z pierwszeństwem przed wierzycielami osobistymi właściciela nieruchomości⁴⁸.

Hipoteka zabezpiecza wierzytelność pieniężną, w tym również wierzytelność przyszłą, do oznaczonej sumy pieniężnej⁴⁹. Hipoteka zabezpiecza mieszczące się w sumie hipoteki roszczenia o odsetki oraz o przyznane koszty postępowania, jak również inne roszczenia o świadczenia uboczne⁵⁰. Zaspokojenie wierzyciela hipotecznego z nieruchomości następuje według przepisów o sądowym postępowaniu egzekucyjnym⁵¹.

⁴³ Zob. T. Czech, *Hipoteka w świetle orzecznictwa sądowego. Uwagi de lege ferenda*, Prawo w działaniu, Prawo Cywilne 2015, nr 24, s. 68–112.

⁴⁴ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (t.j. z dnia 18 października 2019 r.; Dz.U. z 2019 r., poz. 2204); dalej: u.k.w.h.

⁴⁵ Przedmiotem hipoteki może być także użytkowanie wieczyste wraz z budynkami i urządzeniami na użytkowanym gruncie stanowiącymi własność użytkownika wieczystego, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu i wierzytelność zabezpieczona hipoteką oraz ułamkowa część nieruchomości.

⁴⁶ Przy czym, stosownie do treści art. 76 ust. 3 u.k.w.h., w celu zabezpieczenia tej samej wierzytelności można, w drodze czynności prawnej, obciążyć więcej niż jedną nieruchomość (hipoteka łączna umowna).

⁴⁷ Oraz, stosownie do treści art. 74 u.k.w.h., niezależnie od ograniczeń odpowiedzialności wynikających z prawa spadkowego.

⁴⁸ Funkcja hipoteki jako uprzywilejowania wierzyciela nie zawsze znajduje swoje przejawy. W sytuacji gdy hipoteka przymusowa ustanowiona jest w celu zabezpieczenia roszczenia o uznanie czynności prawnej dłużnika za bezskuteczną, chroniąc to roszczenie w stosunku do wierzycieli osobistych osoby trzeciej, nie skutkuje pierwszeństwem zaspokojenia wobec innych wierzycieli, którzy także skutecznie zaskarżyli czynność prawną dłużnika w ramach wskazanej instytucji bezskuteczności. Tak: wyrok SN z dnia 7 maja 2014 r., II CSK 418/13, OSNC 2015/4/48.

⁴⁹ Sumę hipoteki wyraża się w tej samej walucie co zabezpieczoną wierzytelność, jeżeli strony w umowie ustanawiającej hipotekę nie postanowiły inaczej.

⁵⁰ Jeżeli zostały wymienione w dokumencie stanowiącym podstawę wpisu hipoteki do księgi wieczystej.

⁵¹ Chyba, że z nieruchomości dłużnika jest prowadzona egzekucja przez administracyjny organ egzekucyjny.

Stosownie do treści art. 77 u.k.w.h. przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką nie narusza uprawnienia wierzyciela hipotecznego do uzyskania zaspokojenia z nieruchomości obciążonej⁵², co jednak nie ma zastosowania do roszczeń o świadczenie uboczne⁵³. Przepis ten wzmacnia pozycję wierzyciela hipotecznego w stosunku do właściciela obciążonej nieruchomości⁵⁴. Stąd też dalsze rozważania będą dotyczyły w głównej mierze odsetek, które nie tylko mogą przysługiwać wierzycielowi w znacznej wysokości, ale też wpływają na stopień zaliczenia uzyskanej z egzekucji kwoty na należności uboczne i należność główną, stosownie do normy art. 1025 § 3 k.p.c.

Wskazuje się w doktrynie, że norma art. 77 u.k.w.h. dotyczy dwóch rodzajów przedawnień. Pierwsze z nich, tj. przedawnienie umarzające roszczenie o świadczenie uboczne objęte hipoteką według art. 69 u.k.w.h., powoduje wygaśnięcie hipoteki w odniesieniu do tego roszczenia. Drugi rodzaj przedawnienia, tj. przedawnienie hamujące, daje właścicielowi nieruchomości możliwość podniesienia stosownego zarzutu, co – w zakresie przedawnionego roszczenia – uniemożliwia wierzycielowi uzyskanie zaspokojenia z obciążonej nieruchomości⁵⁵.

Przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką wywołuje skutki tylko w sferze obligacyjnej, nie pozbawia wierzyciela hipotecznego uprawnienia do zaspokojenia z nieruchomości z zastrzeżeniem świadczeń ubocznych. Skuteczne podniesienie zarzutu przedawnienia przez dłużnika, będącego dłużnikiem osobistym i rzeczowym, skutkuje ograniczeniem odpowiedzialności. Sąd uwzględniający powództwo ograniczy⁵⁶ odpowiedzialność do obciążonej nieruchomości, *cum viribus patrimonii*.

⁵² Zob. wyrok SA w Białymstoku z dnia 21 listopada 2013 r., I ACa 593/2013, SIP nr 1402852.

⁵³ Zgodnie z poglądami wyrażonymi w doktrynie przepis ten częściowo odrywa hipotekę od zabezpieczonej wierzytelności. Norma art. 77 zd. 1 u.k.w.h. wzmacnia zabezpieczającą funkcję hipoteki, ale osłabia w ten sposób jej akcesoryjność. Tak: T. Czech, *Księgi wieczyste i hipoteka. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 1024–1025.

⁵⁴ Tak: wyrok SA we Wrocławiu z dnia 26 stycznia 2012 r., I ACa 1374/11, Legalis nr 731208.

⁵⁵ Zob. T. Czech, *op. cit.*, s. 1024–1027.

⁵⁶ Zgodnie z treścią art. 319 k.c.

Właścicielowi nieruchomości nie przysługuje prawo podniesienia zarzutu przedawnienia w toku sądowego postępowania egzekucyjnego⁵⁷. Powyższe stwierdzenie jest aktualne z tym jednak zastrzeżeniem, że w razie gdyby w toku prowadzenia sądowego postępowania egzekucyjnego zaspokojone miałyby być świadczenia uboczne zabezpieczone hipoteką, które uległy przedawnieniu, możliwe byłoby podniesienie zarzutu przedawnienia.

Wierzytelność zabezpieczona hipoteką kaucyjną podlega ochronie tylko do wysokości sumy wpisanej do księgi wieczystej nieruchomości⁵⁸. W kwestii odsetek należy wskazać, iż wynikający z poprzedniej⁵⁹ treści art. 77 u.k.w.h. zakaz dochodzenia odsetek dotyczył jedynie odsetek związanych z opóźnieniem w zapłacie przedawnionej wierzytelności przysługującej od dłużników osobistych, nie obejmował jednak odsetek od wierzytelności hipotecznej⁶⁰.

4. Zaspokojenie wierzyciela hipotecznego niebędącego wierzycielem egzekwującym

Jak już wspomniano, wierzyciel hipoteczny z reguły jest jednocześnie wierzycielem egzekwującym. Wszczęcie postępowania egzekucyjnego, stosownie do treści przywołanego art. 123 § 1 pkt 1 k.c., powoduje przerwanie biegu terminu przedawnienia i jego dalsze zawieszenie na czas postępowania. Znaczenie hipoteki przejawia się głównie w pierwszeństwie zaspokojenia, co ustalane jest w oparciu o normę art. 1025 k.p.c.

Prosta sytuacja ulega skomplikowaniu w toku prowadzonego postępowania egzekucyjnego, gdy wierzyciel hipoteczny nie jest wierzycielem egzekwującym, a ma uzyskać zaspokojenie z ceny nabycia. Sprzedaż nieruchomości w toku sądowego postępowania egzekucyjnego

⁵⁷ Zob. wyrok SA we Wrocławiu z dnia 26 stycznia 2012 r., I ACa 1374/11, Legalis nr 731208.

⁵⁸ Zob. wyrok SN z dnia 2 marca 2012 r., II CSK 282/11, Legalis nr 496882.

⁵⁹ W brzmieniu obowiązującym do dnia 19 lutego 2011 r.

⁶⁰ Tak: wyrok SN z dnia 21 lutego 2013 r., I CSK 384/12, Biuletyn SN – IC 2014, nr 10.

skutkuje – z chwilą uprawomocnienia się postanowienia o przysądzeniu własności, stosownie do normy art. 1000 § 1 k.p.c. – wygaśnięciem hipoteki. Na miejsce tej regulacji powstaje prawo do zaspokojenia z ceny nabycia z pierwszeństwem przewidzianym w przepisach o podziale ceny uzyskanej z egzekucji, tj. określonych w art. 1025 k.p.c. Zgodnie z treścią art. 1025 § 3 zd. 2 k.p.c. z pierwszeństwa równego należnościom zabezpieczonym hipoteką korzystają wszystkie roszczenia o świadczenia uboczne objęte zabezpieczeniem na mocy odrębnych przepisów. Roszczenia o świadczenia uboczne nieobjęte zabezpieczeniem zaspokajają się w kategorii dziesiątej, chyba że należność podlegałaby zaspokojeniu w kategorii wcześniejszej.

Stosownie do treści art. 1003 § 1 i § 2 k.p.c. prawomocne postanowienie o przysądzeniu własności wraz z planem podziału sumy uzyskanej z egzekucji jest tytułem do wykreślenia w księdze wieczystej lub w zbiorze dokumentów wszelkich praw, które według planu podziału wygasły. Na podstawie samego postanowienia o przysądzeniu własności wykreśla się wszystkie hipoteki obciążające nieruchomości, jeżeli w postanowieniu stwierdzono złożenie całej ceny nabycia na rachunek depozytowy ministra finansów.

Stosownie do treści art. 1036 § 2 k.p.c., jeżeli wierzytelność hipoteczna nie jest stwierdzona tytułem wykonawczym⁶¹, należność przypadającą wierzycielowi hipotecznemu pozostawia się na rachunku depozytowym ministra finansów. Wierzyciel hipoteczny, w celu uzyskania środków wynikających z planu podziału, winien przedstawić tytuł wykonawczy, co jednak nie powoduje, iż nie będzie uczestniczył w podziale sumy uzyskanej z egzekucji⁶². Z przepisu art. 1036 § 2 k.p.c. nie wynika jednak, że przedłożenie tytułu wykonawczego jest jedynym dopuszczalnym dowodem wykazania istnienia wysokości wierzytelności⁶³.

⁶¹ Tytuł określony w normie art. 1036 § 2 k.p.c. może przybrać jedynie sądowy tytuł wykonawczy. Zob. J. Misztal-Konecka, *Administracyjne tytuły wykonawcze w sądowym postępowaniu egzekucyjnym*, PiP 2015, nr 3, s. 57–71.

⁶² Tak: wyrok SA w Białymstoku z dnia 28 lutego 2018 r., I ACa 803/17, Lex nr 2516274.

⁶³ Zob. wyrok SA w Gdańsku z dnia 12 lutego 2015 r., I ACa 759/14, Lex nr 1842291.

Przedawnienie wierzytelności zabezpieczonej hipoteką nie narusza uprawnienia wierzyciela hipotecznego do uzyskania zaspokojenia z nieruchomości obciążonej; nie ma to jednak zastosowania do roszczeń o świadczenie uboczne. Należy w tym miejscu się zastanowić, czy przedłożenie tytułu wykonawczego w myśl art. 1036 § 2 k.p.c. powoduje przerwanie biegu terminu przedawnienia i jego dalsze zawieszenie. Za pozytywnym rozstrzygnięciem tego problemu przemawia użyte w art. 123 k.c. sformułowanie „każda czynność”. Jeżeli zatem ustawodawca nie zastrzega przerwania biegu terminu przedawnienia od dokonania konkretnej czynności, to nie ma powodów, aby złożeniu przez wierzyciela egzekwującego orzeczenia w celu uzyskania należności pozostawionych w depozycie sądowym odmówić tego przymiotu. Jest to wszakże czynność podjęta w celu osiągnięcia skutku określonego w treści art. 123 k.c.

Złożenie orzeczenia spełnia także drugi warunek, tj. konieczność dokonania wskazanej czynności przed sądem lub organem powołanym do egzekwowania roszczeń danego rodzaju. Należy stwierdzić, że dokonana czynność zmierza bezpośrednio do zaspokojenia roszczenia. Norma art. 123 k.c. nie wprowadza także wymogu, aby czynność przedsięwzięta w celu dochodzenia albo wyegzekwowania roszczenia obejmowała merytoryczne rozpoznanie sprawy. Powyższe pozwala na ustalenie, że przerwanie biegu terminu przedawnienia następuje z chwilą złożenia orzeczenia w trybie art. 1036 § 2 k.p.c.

Nieco odmienna sytuacja występuje, gdy wierzytelność hipoteczna wynika z postanowienia o zabezpieczeniu. Zgodnie z treścią art. 747 pkt 2 k.p.c. jednym⁶⁴ ze sposobów zabezpieczeń⁶⁵ roszczeń pieniężnych jest ustanowienie hipoteki przymusowej. W przypadku gdy w chwili sporządzania planu podziału brak jest tytułu wykonawczego, który

⁶⁴ W sytuacji gdy nieruchomość ma urządzoną księgę wieczystą, jest to jedyny sposób zabezpieczenia roszczeń pieniężnych. Zob. postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 19 kwietnia 2012 r., I ACz 706/12, Lex nr 1171392.

⁶⁵ Zob. postanowienie SO w Warszawie z dnia 31 stycznia 2013 r., XX GCo 15/13, Lex nr 1276312.

uzasadniałby udział wierzyciela w planie podziału, to w myśl art. 1036 § 2 k.p.c. należność przypadającą wierzycielowi hipotecznemu pozostawia się na rachunku depozytowym ministra finansów.

Udzielenie zabezpieczenia (w myśl art. 747 pkt 2 k.p.c.) wiąże się dodatkowo z przerwaniem biegu terminu przedawnienia dochodzonego roszczenia. Stosownie do treści art. 744 § 2 k.p.c. zabezpieczenie upada⁶⁶, gdy zostało udzielone przed wszczęciem postępowania, jeżeli uprawniony nie wystąpił we wszczętym postępowaniu w sprawie o całość roszczenia lub też wystąpił o roszczenia inne niż to, które zostało zabezpieczone. W doktrynie panuje pogląd, że samo zgłoszenie wniosku o zabezpieczenie w oparciu o normę art. 730 § 2 k.p.c. stanowi czynność powodującą przerwanie biegu terminu przedawnienia⁶⁷. Upadek zabezpieczenia będzie zatem – wobec braku powództwa – skutkował uznaniem, że nie nastąpiło przerwanie biegu terminu przedawnienia, zaś wszczęcie postępowania sądowego, stosownie do przywołanej normy art. 123 k.c., skutkuje przerwaniem biegu terminu przedawnienia. Jeżeli toczy się postępowanie sądowe w celu dochodzenia zabezpieczonej wierzytelności, kwestia przedawnienia w badanych aspektach jest jasna, bowiem zarówno przerwanie, jak i zawieszenie biegu terminu przedawnienia wynika z jej dochodzenia przed sądem.

5. Przerwanie biegu terminu przedawnienia w zakresie braku obowiązku złożenia rękojmi

Odmienne kształtuje się natomiast sytuacja prawna wierzyciela niebędącego wierzycielem egzekwującym, który korzysta z uprawnienia przewidzianego w normie art. 964 § 1 k.p.c. Zgodnie z treścią przywołanego przepisu nie składa rękojmi osoba, której przysługuje ujawnione

⁶⁶ W przypadku upadku zabezpieczenia i braku samego powództwa, nie następuje przerwanie biegu terminu przedawnienia. Zob. P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny...*, *op. cit.*, s. 290.

⁶⁷ *Ibidem*, s. 288.

w opisie i oszacowaniu prawo⁶⁸, jeżeli jego wartość nie jest niższa od wysokości rękojmi i jeżeli do tej wysokości znajduje ono pokrycie w cenie wywołania⁶⁹ wraz z prawami stwierdzonymi w opisie i oszacowaniu, korzystającymi z pierwszeństwa przed jej prawem⁷⁰. Stosownie zaś do treści art. 964 § 2 k.p.c., jeżeli w warunkach przewidzianych w paragrafie poprzedzającym wartość prawa jest niższa od wysokości rękojmi albo też prawo znajduje tylko częściowe pokrycie w cenie wywołania, wysokość rękojmi obniża się w pierwszym wypadku do różnicy między pełną rękojmią a wartością prawa, w drugim zaś wypadku do części wartości prawa niepokrytej w cenie wywołania.

Należy zauważyć, że w zakresie zwolnienia od obowiązku złożenia rękojmi sąd ani komornik nie wydają orzeczenia⁷¹. W razie stwierdzenia przez komornika, że zwolnienie takie nie przysługuje, wzywa on uczestnika do złożenia rękojmi, co z kolei wierzyciel może poddać kontroli sądowej w drodze skargi na czynność komornika. Podkreślić należy, że udzielenie przybicia nie jest uwarunkowane przedłożeniem tytułu wykonawczego⁷². Kwestia ta nabiera znaczenia dopiero w chwili wykonania warunków licytacyjnych i udzielenia przysądzenia własności.

Wydaje się, że samo zwolnienie z obowiązku złożenia rękojmi nie skutkuje przerwaniem biegu terminu przedawnienia. Po pierwsze, czynność ta nie jest dokonywana przed organem w celu bezpośredniego dochodzenia należności. Jak wskazano, ewentualne postanowienie komornika w zakresie obowiązku złożenia rękojmi podlega kontroli w ramach skargi na czynność komornika, która sama w sobie nie powoduje przerwania biegu terminu przedawnienia. Brakuje także jakiegokolwiek

⁶⁸ Może ono obejmować nie tylko hipotekę. Zob. P. Bojarski, *Nabycie nieruchomości na licytacji przez osobę z ujawnionym roszczeniem o zawarcie umowy przyrzeczonej*, PPE 2014, nr 9–10, s. 40–49.

⁶⁹ Zob. postanowienie SO w Słupsku z dnia 26 lipca 2013 r., IV Cz 403/13, Lex nr 1884224.

⁷⁰ Ustalonym w ścisłej relacji z treścią art. 1025 k.p.c.

⁷¹ Zob. postanowienie SO w Słupsku z dnia 26 lipca 2013 r., IV Cz 403/13, Lex nr 1884224.

⁷² Zob. postanowienie SO w Szczecinie z dnia 30 stycznia 2015 r., II Cz 2137/14, Lex nr 1839840.

orzeczenia stwierdzającego zwolnienie z obowiązku złożenia rękojmi. Po drugie, czynność taka nie musi prowadzić do wywołania skutku materialnoprawnego. W wypadku zaoferowania większej ceny przez innego licytanta, niewpłacona rękojmia, z której obowiązku złożenia wierzyciel był zwolniony, nie skutkuje powstaniem roszczenia, a wobec jej niezłożenia – nie podlega zwrotowi, stosownie do treści art. 969 § 1 k.p.c.

W wypadku skorzystania ze zwolnienia i późniejszego niewypełnienia warunków licytacyjnych, stosownie do treści art. 969 § 2 k.p.c. od takiego nabywcy ściąga się rękojmię w trybie egzekucji należności sądowych. Z rękojmi utraconej przez nabywcę lub od niego ściągniętej pokrywa się koszty egzekucji związane ze sprzedażą, a reszta wchodzi w skład sumy uzyskanej w egzekucji albo jeżeli egzekucja została umorzona, jest przelewana na dochód Skarbu Państwa. Zaoferowanie przez wierzyciela najwyższej ceny skutkuje koniecznością wypełnienia warunków licytacyjnych.

6. Zaspokojenie wierzyciela hipotecznego dokonującego zaliczenia wierzytelności na poczet ceny nabycia

Stosownie do treści art. 967 k.p.c., po uprawomocnieniu się postanowienia o przybicu, komornik wzywa licytanta, który uzyskał przybicie, aby w terminie dwóch tygodni⁷³ od otrzymania wezwania złożył na rachunku depozytowym cenę nabycia z potrąceniem rękojmi złożonej w gotówce. Skutkami niespełnienia przez nabywcę warunków licytacyjnych w zakresie zapłaty ceny jest utrata rękojmi⁷⁴ i wygaśnięcie skutków przybicia⁷⁵.

⁷³ Na wniosek nabywcy komornik może oznaczyć dłuższy termin uiszczenia ceny nabycia, jednak nieprzekraczający miesiąca.

⁷⁴ Od nabywcy, który uprzednio nie składał rękojmi w ramach dyspozycji art. 964 § 1 albo § 2 k.p.c., w takiej sytuacji rękojmię tę ściąga się w trybie egzekucji należności sądowych.

⁷⁵ Stosownie do treści art. 969 § 3 k.p.c., z rękojmi utraconej przez nabywcę lub od niego ściągniętej pokrywa się koszty egzekucji związane ze sprzedażą, a reszta wchodzi w skład sumy uzyskanej w egzekucji albo jeżeli egzekucja została umorzona, jest przelewana na dochód Skarbu Państwa.

Wedle art. 968 § 1 k.p.c. nabywca może zaliczyć na poczet ceny własną wierzytelność lub jej część, jeżeli znajduje ona pokrycie w cenie nabycia. Stosownie do treści § 2 wskazanego artykułu, za zgodą wierzyciela, którego wierzytelność znajduje pokrycie w cenie nabycia, nabywca może tę wierzytelność zaliczyć na poczet ceny.

Uwaga ta wydaje się konieczna, bowiem badana kwestia związana z przerwaniem biegu terminu przedawnienia jest tożsama, w razie zaliczenia przez wierzyciela, jak i osobę trzecią. Zauważyć w tym miejscu należy, iż wedle art. 968 § 2 zd. 2 k.p.c. wierzyciel wyraża zgodę w dokumencie z podpisem urzędowo poświadczonym albo do protokołu nie później niż w terminie, w którym nabywca ma obowiązek uiścić cenę nabycia. Brakuje natomiast podstaw do różnicowania sytuacji wierzyciela hipotecznego w zakresie przerwania biegu terminu przedawnienia z uwagi na kryterium podmiotu dokonującego czynności. Nie zmienia się bowiem zakres podmiotowy w przypadku wierzyciela. Zaliczenie w myśl art. 968 k.p.c. odnosi skutek do wierzytelności wierzyciela hipotecznego, nie zaś do osoby trzeciej dokonującej tej czynności. Rozważania na innym polu wymaga natomiast charakter prawny złożonego przez wierzyciela oświadczenia, w szczególności zaś skutki zaliczenia przez osobę trzecią w ramach roszczeń pomiędzy wierzycielem a osobą trzecią, jakie mogą powstać wskutek takiego zaliczenia.

Przepis art. 968 § 1 k.p.c. nie określa formy, w jakiej nabywca dokonuje zaliczenia przysługującej mu wierzytelności na poczet ceny nabycia⁷⁶. Przyjmuje się, że wierzyciel powinien przedstawić komornikowi informacje dotyczące tej wierzytelności, niezbędne do oceny prawidłowości dokonanego zaliczenia. Informacje te powinny nie tylko wpłynąć w terminie dwóch tygodni – bowiem ich brak albo wpłata niepełnej kwoty ceny nabycia może być podstawą uznania⁷⁷, że nabywca nie wypełnił warunków licytacyjnych⁷⁸

⁷⁶ Zob. postanowienie SO w Słupsku z dnia 26 lipca 2013 r., IV Cz 403/13, Lex nr 1884224.

⁷⁷ Zob. postanowienie SO w Bydgoszczy z dnia 3 stycznia 2014 r., II Cz 448/13, Lex nr 1855657.

⁷⁸ Zob. postanowienie SO w Słupsku z dnia 26 lipca 2013 r., IV Cz 403/13, Lex nr 1884224.

– ale także powinny być na tyle precyzyjne, aby nie było wątpliwości⁷⁹ co do możliwości zaliczenia wierzytelności na poczet ceny nabycia⁸⁰. Nadmienić należy, że błędy rachunkowe albo wątpliwości co do prawidłowości zaliczenia nie powinny skutkować automatycznym stwierdzeniem wygaśnięcia skutków przybicia⁸¹, a wezwaniem do dopłaty nieprawidłowo zaliczonej kwoty wierzytelności⁸².

Wierzyciel hipoteczny niebędący wierzycielem egzekwującym winien wykazać samą wierzytelność poprzez przedłożenie tytułu wykonawczego. W sytuacji gdy wierzytelność hipoteczna nie wynika z tytułu wykonawczego⁸³, wierzyciel winien przedstawić dokumentację potwierdzającą tę wierzytelność co do zasady⁸⁴ i co do wysokości⁸⁵. Wniosek ten wypływa z normy art. 1036 § 2 k.p.c.

Warunkiem przysądzenia własności jest zaspokojenie wszystkich należności określonych w art. 1025 § 1 pkt 1–4 k.p.c. – tj. m.in. kosztów egzekucyjnych i należności wyprzedzających wierzytelność zabezpieczoną hipotecznie⁸⁶. Zaliczenie wierzytelności musi odbywać się w ścisłej⁸⁷ relacji z normą art. 1025 k.p.c. dotyczącą zasady pierwszeństwa i normą

⁷⁹ Zob. postanowienie SR w Jeleniej Górze z dnia 23 kwietnia 2015 r., I Co 2759/12, Lex nr 1950690.

⁸⁰ Zob. postanowienie SO w Bydgoszczy z dnia 3 stycznia 2014 r., II Cz 448/13, Lex nr 1855657.

⁸¹ Zob. postanowienie SO w Gliwicach z dnia 31 marca 2015 r., III Cz 204/15, Lex nr 1842842.

⁸² Zob. postanowienie SO w Gliwicach z dnia 7 stycznia 2014 r., III Cz 1511/13, Lex nr 1884830.

⁸³ Zob. jednak uchwałę SN z dnia 8 października 2015 r., III CZP 55/15, OSNC 2016/10/110, w której SN stwierdził, że wierzytelność nabywcy licytacyjnego zabezpieczona na nieruchomości dłużnika hipoteką ujawnioną w opisie i oszacowaniu, przedstawiona do zaliczenia na poczet ceny nabycia nieruchomości, powinna być stwierdzona tytułem wykonawczym (art. 968 § 1 k.p.c. w związku z art. 1036 § 2 k.p.c.). Dotyczy to także wierzytelności zabezpieczonej hipoteką zwykłą powstałą przed dniem wejścia w życie ustawy z dnia 26 czerwca 2009 r. o zmianie ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2009 r. Nr 131, poz. 1075), jeżeli postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte po tej dacie (art. 13 ust. 1 wskazanej ustawy).

⁸⁴ Zob. wyrok SO w Poznaniu z dnia 28 listopada 2017 r., XVIII C 1241/17, Lex nr 2485362.

⁸⁵ Zob. postanowienie SO w Gliwicach z dnia 10 listopada 2015 r., III Cz 632/15, Lex nr 1997779.

⁸⁶ Również należności zabezpieczonych hipotecznie, które wyprzedzają wierzytelność hipoteczną podlegającą zaliczeniu.

⁸⁷ Zob. postanowienie SN z dnia 3 lutego 1972 r., III CRN 156/71, OSNC 1972/6/121.

art. 1026 k.p.c. dotyczącą zasady stosunkowości⁸⁸. Konsekwencją powyższego jest – celem ustalenia należnej dopłaty – obowiązek wydania przez komornika postanowień określających koszty prowadzonych postępowań egzekucyjnych z nieruchomości dłużników. Po uprawomocnieniu się tychże postanowień nabywca zostaje wezwany do wpłacenia kwoty obejmującej należności wyprzedzające wierzytelność hipoteczną podlegającą zaliczeniu, pod rygorem wygaśnięcia skutków przybicia i odmowy przysądzenia własności. Ewentualne nieprawidłowości są korygowane w ramach normy art. 1037 § 1 k.p.c., choć rygor wygaśnięcia skutków przybicia nie wystąpi.

Czynności te postrzegać należy w ramach dyspozycji przepisu art. 123 k.c., są one bowiem przedsięwzięte bezpośrednio w celu zaspokojenia roszczenia. Skutkiem zaliczenia wierzytelności na poczet ceny jest – poza przysądzeniem własności – uzyskanie zaspokojenia przez wierzyciela. Ponadto czynności te są podejmowane bezpośrednio przed sądem, a zmierzają do osiągnięcia zaspokojenia. *In fine* prawidłowość dokonanego zaliczenia jest poddana kontroli sądowej przed wydaniem postanowienia w przedmiocie przysądzenia własności.

7. Wnioski

Przeprowadzona w niniejszym opracowaniu analiza wskazuje na konieczność uznania, iż skorzystanie przez wierzyciela hipotecznego, niebędącego wierzycielem egzekwującym, z uprawnienia określonego w treści art. 964 § 1 k.p.c. nie prowadzi do przerwania biegu terminu przedawniania. Wynika to, po pierwsze, z faktu, iż czynność ta nie jest dokonywana przed organem w celu bezpośredniego dochodzenia należności, po drugie, z braku orzeczenia stwierdzającego zwolnienie z obowiązku złożenia rękojmi, a po trzecie, z faktu, że czynność taka nie musi prowadzić do wywołania jakiegokolwiek skutku materialnoprawnego.

⁸⁸ Zob. postanowienie SO w Bydgoszczy z dnia 12 stycznia 2015 r., II Cz 10/14, Lex nr 2516233.

Odmienne wnioski należy wyprowadzić w przypadku zaliczenia wierzytelności na poczet ceny nabycia. Czynność ta spowoduje przerwanie biegu terminu przedawnienia, bowiem jest przedsięwzięta bezpośrednio w celu zaspokojenia roszczenia. Skutkiem zaliczenia wierzytelności na poczet ceny, poza przysądzeniem własności, jest uzyskanie zaspokojenia przez wierzyciela. Czynność ta jest podejmowana bezpośrednio przed sądem, a samo zaliczenie jest poddane kontroli sądowej. Ewentualne nieprawidłowości korygowane są w oparciu o normę art. 1037 k.p.c. Czynność ta prowadzi do przerywania biegu terminu przedawnienia niezależnie od tego, czy zaliczenia dokonuje wierzyciel, czy też osoba trzecia za jego zgodą.

STRESZCZENIE **Wykonanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym**

W niniejszym opracowaniu podjęto tematykę wykonania europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym; szczegółowo omówiono całą procedurę. Przedstawiono pokrótce konstrukcję samej instytucji, zaznaczając jej zakres zastosowania oraz płynące z niej najważniejsze potencjalne korzyści dla wierzycieli. Wskazano także na aspekty związane z uznawaniem i wykonalnością europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w innych państwach członkowskich. W odniesieniu do samej już procedury wykonania przedstawiono uregulowanie prawne dotyczące organu właściwego wraz z uwzględnieniem jego właściwości, a także rolę banków, jaką odgrywają w procedurze wykonywania jako instytucje faktycznie dokonujące zabezpieczenia środków. Zwrócono także uwagę na procedurę powiadamiania dłużnika i wynikające z niej obowiązki nałożone na organ do tego właściwy. Omówiono ograniczenia stosowane przy wykonywaniu europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym dotyczące rachunków wspólnych i powierniczych, a także kwot wyłączonych z zabezpieczenia, jak również koszty ponoszone przez wierzycieli związane z wykonaniem europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym. Przy każdym aspekcie wskazano na możliwe uzasadnienie kształtu instytucji, na którą zdecydował się ustawodawca unijny, oraz oceniono jej przydatność z perspektywy polskiego porządku prawnego, mając na uwadze ochronę interesów wierzycieli. Artykuł zawiera również praktyczne wskazówki dla komorników sądowych, którzy wykonują europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym, ze szczególnym podkreśleniem odmienności od postępowania zabezpieczającego znanego polskiemu porządkowi prawnemu.

Słowa kluczowe: europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym, zabezpieczenie roszczeń, ochrona wierzycieli, wykonanie zabezpieczenia

SUMMARY **Enforcement of the European Account Preservation Order**

This article discusses the enforcement of the European Account Preservation Order and describes the whole procedure in detail. It briefly presents the construction of this institution, including the scope of its application and major potential benefits for creditors. It also points out aspects connected with the acceptance and enforceability of the European Account Preservation Order in other member states. As regards the implementation procedure, the article presents legal regulations on a competent authority, including its characteristics, as well as the role of banks, as institutions that actually secure the funds, in the enforcement procedure. It also turns attention to the debtor notification procedure and resulting obligations imposed on a competent authority. The author discusses limitations applicable to the enforcement of the European Account Preservation Order with regard to joint and escrow accounts, amounts that are excluded from collaterals, as well as costs incurred by creditors in connection with the enforcement of the European Account Preservation Order. In the case of each aspect, the author justifies the shape of the institution chosen by the EU legislator and assesses the usefulness of such an institution from the point of view of the Polish legal order, taking into consideration the protection of creditors' rights. The article also gives practical guidelines for court bailiffs, who enforce the European Account Preservation Order, including, in particular, the indication of differences in comparison with the proceedings to secure claims, which are known in the Polish legal order.

Keywords: *European Account Preservation Order, securing the claims, protection of creditors, establishment of security*

Wykonanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym

1. Wstęp

Instytucja europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym (dalej: europejski nakaz zabezpieczenia) została wprowadzona na mocy rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 655/2014 z dnia 15 maja 2014 r., ustanawiającego procedurę europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w celu ułatwienia transgranicznego dochodzenia wierzytelności w sprawach cywilnych i handlowych¹, a następnie implementowana do polskiej ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego² poprzez wprowadzone nowelizacje³. Rozporządzenie weszło w życie 18 stycznia 2017 r., zatem można powiedzieć, iż jest to stosunkowo nowa instytucja występująca w prawie unijnym. Warto na wstępie zauważyć, że ustawodawca unijny zdecydował się uregulować omawianą instytucję właśnie w formie rozporządzenia, a nie dyrektywy, która odznacza się efektem w mniejszym stopniu

¹ Dz.U. UE L189 z 2014 r., s. 59; dalej: rozporządzenie 655/2014.

² T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1575, z późn. zm.; dalej: k.p.c.

³ M. Ślęzak, *Regulacje ułatwiające dochodzenie roszczeń cywilnych na obszarze rynku wewnętrznego Unii Europejskiej*, Gdańskie Studia Międzynarodowe, 2017, nr 1–2, s. 5.

konsolidacyjnym. Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym należy postrzegać jako szczególny środek zabezpieczający, także ze względu na uczestnictwo banków w procesie jego wykonywania. Celem wykonania nakazu nie jest przekazanie środków wierzycielowi. Można przyjąć, iż odpowiednikiem europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym na szczeblu krajowym jest zabezpieczenie roszczenia pieniężnego w drodze zajęcia wierzytelności. Należy jednak wskazać, że poszczególne przepisy krajowe mają wyłącznie charakter pomocniczy, uzupełniający w stosunku do przepisów rozporządzenia, wspólnych dla krajów członkowskich. Dodatkowo, europejski nakaz zabezpieczenia obejmuje jedynie rachunki bankowe, natomiast polskie zabezpieczenie może obejmować również inne składniki majątku.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest omówienie instytucji europejskiego nakazu zabezpieczenia pod względem jego użyteczności dla dochodzenia roszczeń przez wierzycieli jako swego rodzaju alternatywy dla krajowego sposobu dochodzenia roszczeń. Skoncentrowano się na ostatnim etapie postępowania – wykonaniu europejskiego nakazu zabezpieczenia. Przedstawiono szczegółowo procedurę wykonania z dodatkowym zaznaczeniem elementów, na które muszą zwrócić uwagę wierzyciele chcący skutecznie chronić swoje interesy majątkowe oraz komornicy powołani jako organ właściwy do wykonania europejskiego nakazu zabezpieczenia, ze szczególnym uwzględnieniem odpowiednich przepisów polskiego porządku prawnego.

2. Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym – informacje podstawowe

2.1. Zakres zastosowania

Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym został ustanowiony w celu ochrony interesów wierzycieli jako sposób alternatywny

wobec środków przewidzianych poprzez poszczególne ustawodawstwa krajowe. Wydanie nakazu ma nie dopuścić do tego, by późniejsze wykonanie roszczenia wierzyciela zostało narażone na szwank przez zbycie, przełanie lub wycofanie – do kwoty określonej w nakazie – środków przechowywanych przez dłużnika lub w jego imieniu na rachunku bankowym prowadzonym w jednym z państw członkowskich⁴. Ustanowienie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym ma na celu usprawnienie zabezpieczania, a tym samym odzyskiwania należności wytwarzanych w związku z przepływem kapitału w ramach Unii Europejskiej (dalej: UE). Pośrednio ma wpłynąć także na przepływ środków pieniężnych w ramach UE⁵. Instytucja zabezpieczenia jest powszechnie stosowana w poszczególnych państwach członkowskich, można więc powiedzieć, że uchwalenie rozporządzenia to w pewnym sensie rozszerzenie instytucji zabezpieczenia na rachunku bankowym również na szczeblu unijnym.

Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym ma zastosowanie do roszczeń pieniężnych w transgranicznych sprawach cywilnych i handlowych. Z jego zakresu zastosowania zostały wyłączone w szczególności sprawy skarbowe, celne, czy administracyjne, a także sprawy dotyczące odpowiedzialności państwa za działania i zaniechania w wykonywaniu władzy publicznej (*acta iure imperii*). Wyłączenie występuje również w sprawach stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa lub ze związku, który uznawany jest przez prawo dla niego właściwe za mający skutki porównywalne do małżeństwa, testamentów i dziedziczenia, w tym do zobowiązań alimentacyjnych powstających wskutek śmierci; roszczeń przeciwko dłużnikowi, w związku z którymi wszczęto postępowania upadłościowe, postępowania dotyczące likwidacji niewypłacalnych spółek lub innych osób prawnych, ugody sądowe, układy lub analogiczne postępowania, ubezpieczeń społecznych;

⁴ Art. 1 rozporządzenia 655/2014.

⁵ J. Kalak, O. Skibiński, *Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku nie tylko bankowym* [w:] *e-Wymiar sprawiedliwości w aspekcie europejskim*, pod red. B. Śliwczyńskiego, L. Łuczak-Noworolnik, Poznań 2016, s. 121.

postępowania polubownego⁶. Natomiast sprawę transgraniczną określa się jako sprawę, w której rachunek bankowy lub rachunki bankowe, mające zostać objęte europejskim nakazem zabezpieczenia, prowadzone są w państwie członkowskim innym niż: państwo członkowskie sądu, do którego zwrócono się z wnioskiem o wydanie nakazu zabezpieczenia lub państwo, w którym wierzyciel ma miejsce zamieszkania⁷. Momentem decydującym o zakwalifikowaniu danej sprawy jako sprawy transgranicznej jest data złożenia wniosku o wydanie europejskiego nakazu zabezpieczenia do sądu posiadającego jurysdykcję do jego wydania. Instytucja może być stosowana we wszystkich państwach członkowskich z wyjątkiem Królestwa Danii⁸. Oznacza to, że wierzyciele mający miejsce zamieszkania w Danii nie mogą wystąpić o wydanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym, a także inni wierzyciele nie mogą uzyskać europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym prowadzonym w Danii⁹.

Wierzyciel ma możliwość uzyskania nakazu zabezpieczenia przed wszczęciem przez niego postępowania w państwie członkowskim w sprawie głównej lub na którymkolwiek etapie takiego postępowania do momentu wydania orzeczenia albo zatwierdzenia lub zawarcia ugody sądowej, ale także po uzyskaniu w państwie członkowskim orzeczenia, ugody sądowej lub dokumentu urzędowego, na mocy których wymaga się od dłużnika zapłaty roszczenia wierzyciela¹⁰. Ostatnia z wymienionych sytuacji nie jest znana polskiemu porządkowi prawnemu; art. 730 § 2 k.p.c. umożliwia wprawdzie udzielenie zabezpieczenia po uzyskaniu tytułu wykonawczego, jednak wyłącznie gdy zabezpieczanym roszczeniem jest roszczenie o świadczenie, którego termin spełnienia jeszcze nie minął. Europejski nakaz zabezpieczenia będzie zatem w tym aspekcie

⁶ Art. 2 rozporządzenia 655/2014.

⁷ Art. 3 rozporządzenia 655/2014.

⁸ Jak również ze względu na Brexit – Zjednoczone Królestwo.

⁹ European e-justice, *Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym*; źródło: https://e-justice.europa.eu/content_european_account_preservation_order-379--maximize-pl.do (dostęp: 2.08.2020).

¹⁰ Art. 5 rozporządzenia 655/2014.

mógł być stosowany szerzej niż zabezpieczenie znane polskiej procedurze cywilnej¹¹. Na wniosek wierzyciela nakaz zabezpieczenia obejmuje wszelkie odsetki narosłe od kwoty roszczenia zgodnie z przepisami prawa mającymi zastosowanie do tego roszczenia do dnia wydania nakazu, pod warunkiem że kwota lub rodzaj odsetek nie są tego typu, że objęcie ich nakazem stanowi naruszenie wymuszających swoje zastosowanie przepisów prawa państwa członkowskiego wydania, a ponadto po uzyskaniu orzeczenia również koszty jego uzyskania¹². Środki pozostają zabezpieczone zgodnie z treścią nakazu do momentu, w którym 1) zostanie uchylony, 2) nastąpi zakończenie wykonywania nakazu, bądź gdy 3) środek służący wykonaniu orzeczenia, ugody sądowej lub dokumentu urzędowego uzyskanego przez wierzyciela w związku z roszczeniem, które nakaz zabezpieczenia miał zabezpieczyć, stanie się skuteczny w odniesieniu do środków zabezpieczonych nakazem¹³.

2.2. Najważniejsze korzyści dla wierzyciela

Główną korzyścią dla wierzyciela wydaje się sposób postępowania związany z samym wydaniem nakazu zabezpieczenia, który odbywa się *ex parte*, czyli bez informowania dłużnika. Dłużnik nie jest informowany o wniosku o wydanie europejskiego nakazu zabezpieczenia ani nie ma możliwości złożenia wyjaśnień przed jego wydaniem. Ma to zapobiec przeniesieniom czy ukryciu majątku, których mógłby dokonać dłużnik posiadający wiedzę o zbliżającym się zabezpieczeniu. Za efektywnością realizacji nakazu przemawia przede wszystkim przyznanie mu natychmiastowej wykonalności we wszystkich państwach członkowskich z dniem wydania. Pomimo iż art. 22 rozporządzenia 655/2014 nie operuje pojęciem natychmiastowej wykonalności, znanej polskiemu porządkowi prawnemu, to jednak wprost odstąpiono w nim od przeprowadzenia jakiegokolwiek

¹¹ J. Kalak, O. Skibiński, *op. cit.*, s. 126.

¹² Art. 15 rozporządzenia 655/2014.

¹³ Art. 20 rozporządzenia 655/2014.

specjalnej procedury w zakresie stwierdzenia wykonalności, co pozwala na przyjęcie, że jest on wykonalny natychmiast po wydaniu¹⁴. Wykonanie nakazu nie wymaga więc uzyskania *exequatur*. Rozporządzenie przewiduje możliwości odmowy wykonania nakazu; ze względu na to, że ma ono być wykonywane bezpośrednio przez banki, możliwości te są inne niż w pozostałych aktach zawierających klauzulę uznawania¹⁵. Europejski nakaz zabezpieczenia wydawany jest na formularzu¹⁶. To samo dotyczy wniosku o jego wydanie, co znacznie ułatwia postępowanie w przypadku mniej doświadczonych wierzycieli. Formularz można wypełnić również online. Wierzyciel nie musi posiadać pełnej wiedzy o konkretnych numerach rachunków bankowych, czy nawet o tym, które banki prowadzą rachunki dłużnika – rozporządzenie przewiduje możliwość zwrócenia się do sądu, aby ten zażądał od organu ds. informacji państwa członkowskiego uzyskania informacji niezbędnych do zidentyfikowania banków prowadzących rachunek bądź rachunki bankowe dłużnika¹⁷.

3. Uznanie i wykonalność europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w innych państwach członkowskich

Nakaz zapłaty wydany w konkretnym państwie członkowskim, jak to zostało wcześniej wspomniane, jest uznawany w pozostałych państwach członkowskich, bez konieczności przeprowadzania dodatkowej procedury, o czym stanowi art. 22 rozporządzenia 655/2014. Oznacza to, że jest on automatycznie uznawany, a wobec tego wykonalny. Sąd państwa, w którym nakaz zabezpieczenia ma zostać wykonany, nie przeprowadza

¹⁴ J. Kalak, O. Skibiński, *op. cit.*, s. 127.

¹⁵ A. Frąckowiak-Adamska, *Uznawanie i wykonywanie orzeczeń w sprawach cywilnych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2018, s. 57.

¹⁶ Rozporządzenie wykonawcze Komisji 2016/1823 z dnia 10 października 2016 r. ustanawiające formularze, o których mowa w rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 655/2014 ustanawiającym procedurę europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w celu ułatwienia transgranicznego dochodzenia wierzytelności w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. UE L 283 z 2016 r., s. 1–48).

¹⁷ Art. 14 rozporządzenia 655/2014.

postępowania w celu stwierdzenia wykonalności nakazu. Jest to z pewnością ułatwienie dla wierzycieli, w dużym stopniu przyspieszające postępowanie. Jedynym aspektem, na który wierzyciel musi zwrócić uwagę, jest język, w jakim zostaje wydany nakaz zabezpieczenia. Nakaz zostaje wydany w języku urzędowym danego państwa członkowskiego. Przepis art. 49 rozporządzenia 655/2014 stanowi, że wszelkim dokumentom wymienionym w art. 28 ust. 5 lit. a) i b) (a więc: nakaz zabezpieczenia, z wykorzystaniem części A i B formularza oraz wniosek o wydanie nakazu zabezpieczenia złożony przez wierzyciela w sądzie), które mają zostać doręczone dłużnikowi, a nie są sporządzone w języku urzędowym państwa członkowskiego, w którym dłużnik ma miejsce zamieszkania, lub w przypadku gdy w tym państwie członkowskim istnieje kilka języków urzędowych – nie są sporządzone w języku urzędowym ani w jednym z języków urzędowych miejsca zamieszkania dłużnika ani też w innym języku, który dłużnik rozumie, towarzyszy ich tłumaczenie lub transliteracja na jeden z tych języków. Takie tłumaczenie lub taką transliterację zapewnia sąd wydania, wykorzystując odpowiednią wersję językową standardowego formularza w odniesieniu do europejskiego nakazu zabezpieczenia, o czym stanowi art. 23 ust. 4 rozporządzenia 655/2014. W przypadku pozostałych dokumentów należy wskazać, że wszelkich tłumaczeń na mocy rozporządzenia 655/2014 dokonuje osoba do tego uprawniona w jednym z państw członkowskich¹⁸.

Wykonanie nakazu, stosownie do art. 23 ust. 1 rozporządzenia 655/2014, następuje według przepisów przewidzianych dla równoważnych nakazów w prawie państwa wykonania. W przypadku Polski będzie to więc postępowanie dotyczące zabezpieczenia wierzytelności na rachunku bankowym. Należy także zwrócić uwagę na aspekt kategoryzacji nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym, któremu to na podstawie rozporządzenia została przyznana taka sama kategoria (czyli taka sama moc prawna) co równoważnemu krajowemu nakazowi w państwie członkowskim

¹⁸ Art. 49 ust. 3 rozporządzenia 655/2014.

wykonania¹⁹. Można więc wskazać na przyjęcie rozwiązania o charakterze harmonizacyjnym, bowiem w omawianym aspekcie porządek unijny ma zharmonizować się z danym porządkiem krajowym. Nie brakuje tu jednak kwestii budzących wątpliwości. Pomimo wprowadzenia instytucji europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w formie rozporządzenia, sam nakaz stawiany jest na równi z pozostałymi nakazami krajowymi regulowanymi ustawowo, a więc regulowanymi poprzez akt niższego rzędu w hierarchii źródeł prawa. Z drugiej jednak strony przyznanie pierwszeństwa europejskiemu nakazowi zabezpieczenia mogłoby prowadzić do sytuacji, w której w praktyce pierwszeństwo zaspokajania roszczeń przysługiwałoby wierzycielom spoza danego państwa członkowskiego, co na pewno spotkałoby się dezaprobatą wierzycieli krajowych. Konsekwencją prawną takiego uregulowania jest przyjęcie, że gdy egzekucja zostanie wszczęta, a kwota zgromadzona na rachunku nie wystarczy na pełne zaspokojenie wierzytelności objętych tytułem wykonawczym oraz krajowym tytułem zabezpieczenia, wierzyciel, który posiada krajowy tytuł zabezpieczenia, może zgłosić swój udział w podziale sumy uzyskanej z egzekucji. Wierzyciel posiadający europejski nakaz zabezpieczenia i wierzyciel posiadający jego odpowiednik krajowy będą należeć do tej samej kategorii, a ich roszczenia zostaną zaspokojone proporcjonalnie.

Pojawia się również pytanie, które przepisy prawne (z których systemów) i w jakiej kolejności stosować wobec europejskiego nakazu zabezpieczenia. W polskiej doktrynie przyjmuje się, że kolejność stosowania przepisów powinna być następująca: rozporządzenie 655/2014, przepisy art. 1144³⁻¹³ k.p.c., przepisy o postępowaniu zabezpieczającym i egzekucyjnym zgodnie z art. 743 § 1 k.p.c. (poprzez wprowadzone odesłanie), a następnie odpowiednio przepisy o procesie zgodnie z art. 13 § 2 k.p.c.²⁰ W odniesieniu do Polski dopiero więc w przypadku braku uregulowania

¹⁹ Art. 32 rozporządzenia 655/2014.

²⁰ M. Kostwiński [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom II. Komentarz do art. 730–1217*, pod red. J. Jankowskiego, Warszawa 2019, dostęp: Lex.

danej kwestii w rozporządzeniu bądź przy występowaniu bezpośredniego odwołania do stosowania przepisów krajowych będzie można sięgnąć po przepisy k.p.c.

4. Procedura wykonania europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym na przykładzie Polski

4.1. Organ właściwy

Rozporządzenie 655/2014 zawiera definicję organu właściwego. Zgodnie z brzmieniem art. 4 pkt 14 tego rozporządzenia „właściwy organ” oznacza organ lub organy wyznaczone przez państwo członkowskie jako właściwe do otrzymania, przekazania lub doręczenia nakazu zabezpieczenia zgodnie z art. 10 ust. 2, art. 23 ust. 3, 5 i 6, art. 25 ust. 3, art. 27 ust. 2, art. 28 ust. 3 oraz art. 36 ust. 5 akapit drugi rozporządzenia 655/2014. Polska, wypełniając swój obowiązek, jako organ właściwy w świetle art. 4 pkt 14 rozporządzenia 655/2014 wskazała komornika²¹. Również ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych²² wprost wskazuje, że komornikom powierza się wykonywanie orzeczeń sądowych w sprawach o roszczenia pieniężne i niepieniężne oraz zabezpieczenie roszczeń, w tym europejskich nakazów zabezpieczenia na rachunku bankowym, z uwzględnieniem wyjątków przewidzianych w k.p.c.²³ W tym miejscu pojawia się pytanie, który komornik będzie właściwy do wykonania europejskiego nakazu zabezpieczenia. Poprzez odwołanie do przepisów krajowych należy wskazać, iż wierzyciel powinien złożyć wniosek do komornika właściwego ze względu na miejsce zamieszkania/siedzibę dłużnika, jednak z uwzględnieniem przepisu art. 10 u.k.s. Aby zatem rozpocząć procedurę wykonania europejskiego nakazu zapłaty, wierzyciel musi skierować wniosek wraz z oryginałem

²¹ M. Radwan [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2, pod red. M. Manowskiej, Warszawa 2020, dostęp: Lex.

²² T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 121 z późn. zm.; dalej: u.k.s.

²³ Art. 3 ust. 3 pkt 1 u.k.s.

nakazu (w razie potrzeby przetłumaczonego) do właściwego komornika, który jest upoważniony do wystąpienia z żądaniem zabezpieczenia środków do właściwego banku.

4.2. Wykonanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym przez bank wraz z oświadczeniem dotyczącym zabezpieczenia środków

W przypadku procedury wykonania europejskiego nakazu zabezpieczenia istnieją pewne odmienności w stosunku do równoważnego zabezpieczenia krajowego, dlatego należy szczegółowo omówić procedurę ustanowioną przez rozporządzenie, przede wszystkim poprzez określenie roli banków. Procedurę działania banku dogłębnie regulują przepisy rozporządzenia 655/2014. Zgodnie z treścią art. 24 tego rozporządzenia bank, do którego skierowany jest nakaz zabezpieczenia, wykonuje go niezwłocznie po jego otrzymaniu lub gdy przewiduje to prawo państwa członkowskiego wykonania – po otrzymaniu polecenia, by wykonać nakaz. Następnie bank zabezpiecza kwoty poprzez zapewnienie, że dana suma nie zostanie przelana lub wycofana z rachunku lub rachunków podanych w nakazie lub w sytuacji, gdy przewiduje to prawo krajowe – poprzez przełanie tej kwoty na specjalny rachunek do celów zabezpieczenia, tak jak w przypadku Polski – na podstawie art. 752 § 1 zd. 2 k.p.c. Dodatkowo, na podstawie art. 24 ust. 3 rozporządzenia 655/2014 na wniosek dłużnika bank jest upoważniony do zwolnienia zabezpieczonych środków i przelania ich na rachunek wierzyciela podany w nakazie, by spłacić dług wierzyciela, w sytuacji gdy spełnione są łącznie następujące warunki: takie upoważnienie banku jest konkretnie wskazane w nakazie, prawo państwa członkowskiego wykonania dopuszcza takie zwolnienie i przelew, brak jest konkurujących nakazów dotyczących tego samego rachunku. Oczywiście środki zgromadzone na rachunku przekraczające kwotę zabezpieczenia nie są objęte wykonaniem europejskiego nakazu zabezpieczenia. Natomiast w przypadku występowania na

rachunku kwoty mniejszej niż kwota zabezpieczenia, nakaz jest wykonywany jedynie na sumę dostępną na rachunku lub rachunkach. Kolejnym aspektem wartym rozpatrzenia jest różnica między walutą kwoty zabezpieczenia a walutą, w jakiej prowadzony jest rachunek dłużnika w danym banku. W takim wypadku bank dokonuje przewalutowania kwoty określonej w nakazie na walutę środków na rachunku według referencyjnego kursu wymiany walut podanego przez Europejski Bank Centralny lub według kursu wymiany podanego przez centralny bank państwa członkowskiego wykonania, obowiązujących dla sprzedaży tej waluty w dniu i godzinie wykonania nakazu, i zabezpiecza równoważną kwotę w walucie tych środków²⁴.

Dalsze postępowanie banku reguluje art. 25 rozporządzenia 655/2014. Stanowi on, że do końca trzeciego dnia roboczego po wykonaniu nakazu zabezpieczenia bank wydaje oświadczenie przy użyciu formularza oświadczenia ustanowionego w drodze aktów wykonawczych przyjętych zgodnie z procedurą doradczą, o której mowa w art. 52 ust. 2, wskazując, czy i w jakim zakresie środki na rachunku lub rachunkach dłużnika zostały zabezpieczone, a jeśli tak się stało – w którym dniu wykonano nakaz. Jeżeli w wyjątkowych okolicznościach bank lub inny podmiot nie ma możliwości wydania oświadczenia w terminie trzech dni roboczych, wydaje je możliwie najszybciej, lecz nie później niż do końca ósmego dnia roboczego po wykonaniu nakazu. Bank przekazuje niezwłocznie swoje oświadczenie. Jeżeli nakaz został wydany w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie wykonania, oświadczenie jest przekazywane właściwemu organowi państwa członkowskiego wykonania zgodnie z art. 29 rozporządzenia 655/2014. Do końca pierwszego dnia roboczego po otrzymaniu lub wydaniu oświadczenia organ ten przekazuje oświadczenie zgodnie z art. 29 sądowi wydającemu, a listem poleconym za potwierdzeniem odbioru lub równoważną drogą elektroniczną – wierzycielowi. Odzwierciedleniem tego procesu jest

²⁴ Art. 24 ust. 8 rozporządzenia 655/2014.

wprowadzony art. 1144⁹ k.p.c. stanowiący, że oświadczenie, o którym mowa w art. 25 ust. 1 rozporządzenia 655/2014, przygotowuje bank i przekazuje je komornikowi występującemu do banku o wykonanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym. Wskazanie komornika w art. 1144⁹ k.p.c. wynika z założenia, że jest on podmiotem odpowiedzialnym za wykonanie nakazu w rozumieniu art. 25 ust. 2 rozporządzenia 655/2014 i jednocześnie właściwym organem w rozumieniu art. 4 pkt 14 rozporządzenia 655/2014 w przypadku wykonywania nakazu wydanego za granicą, zgodnie z art. 1153^{22a} § 2 k.p.c.²⁵ Brakuje jednak w przepisach krajowych podkreślenia dodatkowych obowiązków związanych z doręczeniem oświadczenia sądowi wydającemu, a także wierzycielowi, które zostają nałożone na komorników poprzez rozporządzenie 655/2014.

4.3. Procedura powiadamiania dłużnika

Skoro postępowanie o wydanie europejskiego nakazu zabezpieczenia odbywa się *ex parte*, należy pochylić się nad kwestią poinformowania dłużnika o toczącym się zabezpieczeniu. Procedurę doręczenia nakazu zabezpieczenia oraz innych relewantnych dokumentów ustala art. 28 rozporządzenia 655/2014. W przypadku gdy dłużnik ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim wydania, doręczenia dłużnikowi dokonuje się zgodnie z przepisami prawa tego państwa członkowskiego. Doręczenie inicjuje sąd wydający lub wierzyciel w zależności od tego, kto odpowiada za inicjowanie doręczenia w państwie członkowskim wydania, do końca trzeciego dnia roboczego po dniu otrzymania zgodnego z art. 25 rozporządzenia 655/2014 oświadczenia dowodzącego, że doszło do zabezpieczenia danych sum. Natomiast w przypadku gdy dłużnik ma miejsce zamieszkania w państwie członkowskim innym niż państwo członkowskie wydania, na podstawie art. 28 ust. 3 rozporządzenia 655/2014 sąd wydania lub wierzyciel (w zależności od tego, kto odpowiada za dokonywanie doręczenia

²⁵ T. Demendecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany. Tom II. Art. 730–1217*, pod red. A. Jakubeckiego, Warszawa 2019, dostęp: Lex.

w państwie członkowskim wydania) przekazuje zgodnie z art. 29 rozporządzenia 655/2014 właściwemu organowi państwa członkowskiego (czyli w przypadku Polski – właściwemu ze względu na miejsce zamieszkania dłużnika komornikowi sądowemu) do końca trzeciego dnia roboczego po dniu otrzymania oświadczenia dowodzącego, że doszło do zabezpieczenia danych sum – pozostałe dokumenty, (tj. wniosek o wydanie nakazu zabezpieczenia złożony przez wierzyciela w sądzie oraz kopie wszystkich dokumentów złożonych przez wierzyciela w sądzie w celu uzyskania nakazu). Natomiast, jeśli dłużnik ma miejsce zamieszkania w państwie trzecim, kwestię doręczenia regulują przepisy o doręczeniu międzynarodowym danego państwa członkowskiego wydania. W przypadku doręczania dokumentów w Polsce, komornik podejmuje niezbędne kroki zgodnie z prawem krajowym – stosuje więc przepisy k.p.c. Następnie komornik informuje sąd wydający lub wierzyciela, w zależności od tego, kto przekazał dokumenty, które miały zostać doręczone, o wyniku doręczenia dokumentów dłużnikowi. Należy wskazać na ciekawe rozwiązanie zawarte w rozporządzeniu 655/2014, wedle którego dłużnik zostaje poinformowany dopiero po fakcie zabezpieczenia sumy na jego rachunku bankowym, a nie – jakby się mogło wydawać – równocześnie ze skierowaniem do banku wniosku o dokonanie zabezpieczenia środków pieniężnych. To szczególne rozwiązanie przyjęte w przywołanym rozporządzeniu koresponduje ze wspomnianym wcześniej celem instytucji związanej z jak najszerszym zapobieganiem zachowaniom dłużników mających na celu uchylene się od wykonania ciążących na nich obowiązków zapłaty danej kwoty. Z drugiej strony nie należy zapominać o standardowych prawach przyznanych dłużnikom, które poprzez takie rozwiązanie są jednak w pewnym stopniu ograniczane.

5. Ograniczenia stosowane przy wykonywaniu europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym

Omawiając ograniczenia stosowane przy wykonywaniu europejskiego nakazu zabezpieczenia, należy zwrócić szczególną uwagę na kwestię

uregulowania rachunków wspólnych i powierniczych, a także kwot wyłączonych z zabezpieczenia. Co do kwestii zabezpieczenia rachunków wspólnych i powierniczych rozporządzenie 655/2014 wprowadza konstrukcję odesłania do przepisów poszczególnych państw członkowskich. W art. 30 wskazuje się, że środki zgromadzone na rachunkach, które zgodnie z dokumentacją banku nie należą wyłącznie do dłużnika, lub rachunkach, których posiadaczem jest osoba trzecia w imieniu dłużnika lub których posiadaczem jest dłużnik w imieniu osoby trzeciej, mogą na mocy niniejszego rozporządzenia zostać zabezpieczone wyłącznie w takim zakresie, w jakim podlegają zabezpieczeniu na mocy prawa państwa członkowskiego wykonania. Na tej podstawie, stosując przepisy k.p.c. w przypadku europejskiego nakazu zabezpieczenia i zajęcia rachunku wspólnego (które będzie więc możliwe do przeprowadzenia), zakres zabezpieczenia będzie wyznaczać, co do zasady, umowa, która reguluje prowadzenie danego rachunku, oraz udział przypadający dłużnikowi. W sytuacji, gdy dłużnik takiej umowy nie przedstawi lub umowa nie będzie wskazywać udziałów, powstaje domniemanie, że udziały są równe. Po ustaleniu udziału dłużnika zwalnia się pozostałe udziały od egzekucji²⁶. Jeśli chodzi o zabezpieczenie środków znajdujących się na rachunkach powierniczych, należy wskazać, że na podstawie art. 59 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe²⁷ środki, które znajdują się na takim rachunku, nie mogą być zajęte na podstawie tytułu wystawionego przeciwko dłużnikowi będącemu jedynie posiadaczem rachunku powierniczego (powiernikiem). Inaczej będzie w sytuacji, gdy dłużnik działa jako druga strona, czyli powierzający. W takim wypadku nie ma przeszkód do zajęcia środków na rachunku powierniczym²⁸. Ciekawym aspektem, który rozporządzenie 655/2014 rozstrzyga w swojej

²⁶ Art. 89¹ k.p.c.

²⁷ T.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 2357 z późn. zm.

²⁸ European e-justice, *Europejski nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym*; źródło: https://e-justice.europa.eu/content_european_account_preservation_order-379-pl-pl.do?member=1 (dostęp: 2.08.2020).

treści, bez odwołania do przepisów prawa krajowego, jest ustalenie kolejności typów rachunków kolejno poddawanych zabezpieczeniu. Artykuł 24 rozporządzenia 655/2014 wskazuje, że jeśli nakaz zabezpieczenia obejmuje kilka rachunków, które dłużnik posiada w tym samym banku, a na rachunkach tych znajdują się środki przekraczające kwotę wskazaną w nakazie, nakaz jest wykonywany, a zabezpieczeniu poddawane są kolejno następujące rachunki: rachunki oszczędnościowe, których dłużnik jest wyłącznym posiadaczem; rachunki bieżące, których dłużnik jest wyłącznym posiadaczem; wspólne rachunki oszczędnościowe; a na samym końcu wspólne rachunki bieżące.

Co do kwot wyłączonych z zabezpieczenia, rozporządzenie 655/2014 odsyła do przepisów krajowych państwa wykonania, uwzględniając także, czy dane kwoty są zwalniane w poszczególnych państwach członkowskich na wniosek dłużnika, czy z urzędu. W przypadku Polski będzie to comiesięczna kwota odpowiadająca 75% minimalnego wynagrodzenia za pracę, niezależnie od źródła, z którego pochodzą środki. Oprócz tego należy pamiętać o pewnych grupach zwolnień całkowitych ze względu na charakter otrzymanego świadczenia – m.in. alimenty, środki uzyskane z programu 500+, świadczenia rodzinne.

W przypadku wprowadzonych ograniczeń przy wykonywaniu europejskiego nakazu zabezpieczenia, ustawodawca unijny zdecydował się na szerokie upoważnienie do stosowania przepisów krajowych. Taka decyzja ma jednak swoje wady i zalety. Z jednej strony może się okazać, że skuteczność wykonania europejskiego nakazu zabezpieczenia będzie znacząco się różnić, np. ze względu na inną wysokość kwot wolnych od zabezpieczenia. Również procedura postępowania z tą samą instytucją prawa unijnego będzie się różnić między poszczególnymi państwami członkowskimi, co niewątpliwie zaburzy cel harmonizacji danych systemów prawnych. Z drugiej jednak strony należy pamiętać, że skoro europejskiemu nakazowi zabezpieczenia przyznaje się moc równą jego krajowemu odpowiednikowi, oba nakazy muszą być traktowane tak samo i korzystać z tych samych podstaw prawnych, tak aby ich równość

została realnie zapewniona w praktyce, także pod względem procedury wykonania i możliwych ograniczeń stosowania.

6. Koszty związane z wykonaniem europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym

Rozporządzenie 655/2014 podejmuje również kwestię kosztów postępowania, dzieląc je na koszty ponoszone przez banki oraz koszty pobierane przez organy. W art. 43 tego rozporządzenia wskazuje się, że bank ma prawo wystąpić do wierzyciela lub dłużnika o opłacenie lub zwrot kosztów poniesionych podczas wykonania nakazu zabezpieczenia wyłącznie wtedy, gdy na mocy prawa państwa członkowskiego wykonania bank jest uprawniony do tego rodzaju płatności lub zwrotu w odniesieniu do równoważnych nakazów krajowych. Opłata, którą pobiera bank, jest zależna od złożoności europejskiego nakazu zabezpieczenia, a także kosztów rzeczywiście poniesionych. W żadnym jednak wypadku ustalona opłata nie może być wyższa niż opłata pobierana za wykonanie równoważnych nakazów krajowych. Bank może pobierać opłaty za przygotowanie, sporządzenie i przekazanie informacji stanowiących tajemnicę bankową uprawnionym przez ustawę osobom, organom i instytucjom oraz za wykonywanie innych (niewskazanych wprost w ustawie) czynności²⁹. Takie koszty wierzyciel ponosi głównie na etapie wydawania europejskiego nakazu zabezpieczenia.

Drugą grupą kosztów wyróżnionych w przepisach rozporządzenia 655/2014 są opłaty pobierane przez organy. Artykuł 44 tego rozporządzenia stanowi, że opłaty pobierane przez jakikolwiek organ lub inny podmiot w państwie członkowskim wykonania, zaangażowany w czynności procedowania lub wykonywania nakazu zabezpieczenia lub w dostarczanie informacji o rachunku zgodnie z art. 14 rozporządzenia, są ustalane na podstawie skali opłat lub innego zbioru zasad ustanowionych z góry,

²⁹ *Ibidem*.

w sposób przejrzysty, przez każde państwo członkowskie. Tak jak w przypadku kosztów ponoszonych przez banki, w procesie ustalania kosztów przez organy państwo członkowskie może wziąć pod uwagę kwotę nakazu i złożoność procesu jego przetwarzania. Niemniej jednak opłaty te nie mogą być wyższe niż kwoty pobierane w związku z równoważnymi nakazami krajowymi. W przypadku Polski komornik sądowy, jako organ właściwy do wykonania europejskiego nakazu zabezpieczenia, może żądać od wierzyciela zaliczki na wydatki (np. na koszty doręczenia korespondencji), a także ma obowiązek pobrać od strony wnoszącej o dokonanie czynności (w tym wypadku wierzyciela) opłatę od wniosku o wykonanie europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym. Zgodnie z art. 31 ustawy o kosztach komorniczych³⁰ opłata stosunkowa od wniosku o wykonanie zabezpieczenia roszczenia pieniężnego lub europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym wynosi 5% wartości świadczenia, które ma podlegać zabezpieczeniu. Polski ustawodawca zdecydował się na połączenie w jednym przepisie europejskiego oraz krajowego zabezpieczenia, ustalając opłatę na takim samym poziomie. Wierzyciel musi uiścić wskazaną kwotę wraz ze złożeniem wniosku lub w terminie siedmiodniowym od dnia otrzymania stosownego wezwania od komornika. Dopiero po uiszczeniu opłaty komornik przystępuje do wykonania europejskiego nakazu zabezpieczenia. Nieuiszczenie wskazanej kwoty w wyznaczonym terminie skutkuje zwrotem wniosku bez wykonania. Przy zakończeniu postępowania komornik wydaje postanowienie o kosztach. Należy pamiętać, że osobną kwestią jest ustalenie kosztów postępowania w sprawie głównej w postępowaniu sądowym.

7. Wnioski

W niniejszym artykule omówiono instytucję europejskiego nakazu zabezpieczenia – podstawy jej konstrukcji ze szczególnym uwzględnieniem

³⁰ T.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 2363 z późn. zm.

sposobu wykonania. W porównaniu z krajowym zabezpieczeniem instytucja unijna jest ograniczona pod względem możliwych sposobów dokonania zabezpieczenia – dopuszcza jedynie możliwość dokonania zabezpieczenia na rachunku bankowym dłużnika, podczas gdy krajowe odpowiedniki dopuszczają także inne sposoby. Z drugiej strony jej zakres zastosowania na poszczególnych etapach postępowania jest szerszy w stosunku do polskiego odpowiednika. Z dokonanej analizy można wnioskować zarówno o wadach, jak i zaletach instytucji europejskiego nakazu zabezpieczenia z punktu widzenia wierzycieli. Należy podkreślić aspekt hybrydowej konstrukcji europejskiego nakazu zabezpieczenia, który z jednej strony posiada wspólny trzon w postaci przepisów rozporządzenia 655/2014, a z drugiej jest uzupełniany przez każde państwo członkowskie wykonania odpowiednim prawem krajowym. W niniejszym opracowaniu wskazano możliwe uzasadnienie dla wprowadzenia takiego systemu. W przypadku wykonania europejskiego nakazu w Polsce wierzyciele będą stosować przepisy k.p.c., jednak częściej będą poszukiwać pomocy w poszczególnych państwach członkowskich, gdzie procedura nie jest przecież identyczna. Brak spójnej regulacji może utrudniać dochodzenie roszczeń ze względu na konieczność sięgnięcia do krajowych porządków prawnych, w których teksty aktów prawnych mogą występować w języku nieznanym wierzycielowi. Ponadto można zauważyć, że taki system ustalania przepisów mających zastosowanie do danej instytucji prawnej byłby bardziej charakterystyczny dla formy dyrektywy niż rozporządzenia. Jednak ustawodawca unijny zdecydował się na wprowadzenie tej instytucji właśnie w formie rozporządzenia.

Z drugiej strony największą zaletą omawianej tu instytucji wydaje się jej automatyczna wykonalność pomiędzy państwami członkowskimi, bez potrzeby wszczynania dodatkowych procedur angażujących sądy kraju wykonania. Należy także pozytywnie ocenić mechanizmy późnego powiadamiania dłużnika w trakcie postępowania (jak również samego postępowania *ex parte* na etapie wydania europejskiego nakazu zabezpieczenia), co niewątpliwie wypełnia cel rozporządzenia dotyczący

przeprowadzania zabezpieczenia w taki sposób, by zapobiec przesunięciom majątkowym ze strony dłużnika. Ponadto, z punktu widzenia polskich komorników, wykonanie europejskiego nakazu zabezpieczenia pod wieloma względami jest tożsame (choć oczywiście nie brakuje odmienności) z jego polskim odpowiednikiem, co na pewno pozytywnie wpływa na względną łatwość i poprawność jego wykonania. Warto jeszcze wskazać, że ta stosunkowo nowa instytucja prawa europejskiego stara się w większym stopniu chronić interesy wierzyciela niż dłużnika, gdzie w przypadku Polski trend wydaje się odwrotny i ustawodawstwo dąży do jak najszerzej ochrony dłużnika. Mając na uwadze powyższe, należy podkreślić, że skorzystanie przez wierzycieli z europejskiego nakazu zabezpieczenia wydaje się rozwiązaniem dla nich korzystnym w sprawach transgranicznych. Instytucja ta nie jest jednak pozbawiona pewnych nieścisłości wynikających z jej specyficznego charakteru.

Już w sklepie Currendy!
www.sklep.currenda.pl

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

Już w sklepie Currenda!
www.sklep.currenda.pl

DOSTĘPNA W CZYTELNI

www.czytelnia.currenda.pl

Syntetyczna analiza zagadnień

DOSTĘPNA W CZYTELNI

do tej pory rozproszonych w różnych opracowaniach

Już w sklepie Currendy!

www.sklep.currenda.pl

www.czytelnia.currenda.pl

Przegląd Prawa Egzekucyjnego

NR 11/2020

WSPIERAMY PROFESJONALISTÓW

al. Niepodległości 703A
81-853 Sopot

tel.: +48 58 550 38 75
faks: +48 58 712 90 65
e-mail: marketing@currenda.pl
www.currenda.pl/przegląd
www.sklep.currenda.pl

Nakład PPE: 600 egz.

Cena: 71 zł